

ΠΛΑΤΩΝ

ἩΤΟΣ Α΄.

31 ΜΑΙΟΥ 1879

ΤΕΥΧΟΣ Η΄.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ.

« Δεινόν γε ἡ ἄγνοια καὶ πολλῶν κακῶν ἀνθρώποις αἰτία. » Οὕτω ἔρχεται ὁ περὶ διαβολῆς τοῦ Λουκιανοῦ, ὃν μονοῦ πᾶς Ἑλλήν διδάσκαλος ἐδίδαξε καὶ πᾶς Ἑλλήν μαθητὴς ἔμαθεν—ἐν τῷ σχολείῳ.—'Αλλ' ἐν τῇ πράξει φαινόμεθα ἡμεῖς οἱ διδασκαλικοὶ ὅτι δυνάμεθα ἔστιν ὅτε νὰ κάμνωμεν ἐπωφελεῖ χρῆσιν τῆς ἀγνοίας τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἄλλων. Οὕτω συζητοῦμεν καὶ κρίνομεν περὶ ἀξίας καὶ πλεονεκτημάτων τῆς τε ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ τῆς συνδιδασκτικῆς μεθόδου, ἐν ᾧ καὶ διὰ μόνης τῆς χρήσεως τῶν ὀνομασιῶν τούτων προδίδομεν τὴν ἡμετέραν ἀγνοίαν τοῦ πράγματος. Οὕτω κρίνομεν περὶ προγραμμάτων, ἅτινα δὲν κατανοοῦμεν, καὶ ἡ κρίσις μας μένει ἡ αὐτὴ καὶ ἂν μᾶς ἀποδείξωσιν ὅτι τὰ προγράμματα λέγουσι τούναντίον ἢ ὅ,τι ἡμεῖς ἐξελάβομεν. Οὕτω καὶ περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν μου βιβλίων ἐξηγήθησαν πολλὰ καὶ διάφοροι κρίσεις· οἱ μὲν εὖρον αὐτὰ ψυχρά, μὴ ἐξεγείροντα ἰκανῶς τὸ διαφέρον τῶν παιδῶν· οἱ δὲ μωρὰ καὶ παιδαριώδη, οἱ δὲ ἀκατάληπτα ὑπὸ τῶν παιδῶν, οἱ δὲ δξυδερκέστεροι, δεισιδαιμονικά, ἀντιθρησκευτικά, ἐλέθρια εἰς τὴν Ἑλλ. νεολαίαν.

Ἡμεῖς ἠξέουρομεν ὅτι ἐν Ἑλλάδι σπανίως ἐπαινεῖται τι καλὸν ἔργον

ὕπο τῶν ἀρμοδίων κατὰ καθήκον, ἀλλὰ κατὰ χάριν, ἐπὶ ἐλπίδι ἀντιχάριτος. Τοῦτου δὲ μὴ ὑπάρχοντος παρ' ἐμοί, ἐπεκράτητο πολὺν χρόνον σιγή βαθεῖα ἐπὶ τῶν ἐμῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, μέχρις οὗ τελευταῖον τινὲς τῶν ἀξιοτίμων συνεταιρῶν, ἐξεγεροθέντες, ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐκδόσεων τῶν Ἐγχειριδίων μου, ἤξιώσαν αὐτὰ πλείστου λόγου, καὶ οὕτω συνετέλεσαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς εἰς τὸ νὰ γίνωσιν αὐτὰ γνωστότερα καὶ νὰ λάβωσι μείζονα διάδοσιν, ἐφ' ᾧ καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτούς.

Τὸ τῆς ἀγνοίας δεινὸν δὲν προέρχεται μέγα παρ' ἐκείνων οἵτινες αὐτοὶ διατελοῦντες ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀμαθείᾳ ἀποφαίνονται ὡς ἀπὸ τρίποδος περὶ πάντων. « Ἀμαθία μὲν γὰρ θράσος, λογισμὸς δ' ἄκνον φέρει. » Παρὰ τοιούτων δὲ ἀνθρώπων δῆλον ὅτι οὐδεὶς προσδοκᾷ ἦθος ἀνατρεπτικῶν τῆς Θουκυδιδείου ταύτης ἀληθείας, ἀλλ' ἀποδέχεται τὰς κρίσεις τῶν, ὡς ἀνθρώπων, οἷους δριζεῖ αὐτοὺς τὸ ἀνωτέρω ῥῆμα.

Πολὺ σοβαρώτερον εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὅπου ἄνθρωποι ἐν γνώσει παραμορφοῦσι τὸ ἀληθές, κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ἀκροατῶν ἢ ἀναγνωστῶν αὐτῶν. Παρὰ τοῖς τοιούτοις τὸ θράσος ἤδη εἶναι τὸ ἐλάχιστον τῶν ἐλαττωμάτων. Εἶναι δὲ μᾶλλον βλαβεροί, ὡς φερούσης τῆς γνώμης τῶν τὸ κύρος τῆς γνώσεως ἐπὶ τινα χρόνον, μέχρις οὗ ἀφαιρεθῶσι τὴν λεοντῆν ταύτην. Πάσχουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι δεινὴν φωτοφοβίαν. Ἐντεῦθεν ὁ κρύφιος πόλεμος κατὰ πάσης διατριβῆς προτιθεμένης νὰ ἐπιχύσῃ ἀμυδρόν τι φῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων· διότι ὅταν διαδοθῶσιν ἐν τῷ διδασκαλικῷ κύκλῳ καὶ καταστῶσι κοινὰ τοιαῦτα γνώσεις, αἵτινες ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη, μετὰ μακρὰς καὶ ἐμβριθεῖς συζητήσεις καὶ βασάνους, ἐβεβαιώθησαν καὶ εἰσι πλέον ἀνεπίδεκτοι ἀμφισβητήσεως, τότε πᾶς τις θὰ ἦτο εὐλαδέστερος περὶ τὰς κρίσεις του διὰ φόβον μὴ γείνη καταγέλαστος.

Ἡμεῖς ὅσον μείζον βλέπομεν τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας κακόν, τόσον μείζονα αἰσθανόμεθα ὀρμὴν νὰ ἐργασθῶμεν τὸ κατὰ δύναμιν εἰς διάλυσιν τῆς ἀγλῦος τῆς ἐπιχεχυμένης ἐπὶ τῶν ἡμετέρων παιδαγωγικῶν πραγμάτων. Ἀσφαλεστέραν δὲ καὶ πιστοτέραν ὁδὸν πρὸς τοῦτο εὐρίσκομεν, οὐχὶ ἐκφέροντες ἰδίαις γνώμας, οὐδὲ τὰς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ Γερμανοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐκτυλίσσοντες ἔμπροσθεν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν ὀλόκληρον τὴν δίκην τὴν γενομένην ἐπὶ ἐκάστου παιδαγωγ. ζητήματος μετὰ τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ εἰπόντων, τοῦ διασκεπτικοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι ἐπικρατούσης ἀποφάσεως.

Ἄλλ' ἢ ἔλλειψις τοῦ ἀναγκαίου χρόνου μᾶς ἀναγκάζει ἐν τῷ παρόντι ἐπιχειροῦντας νὰ πραγματευθῶμεν περὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων, νὰ συντο-

μεύσωμεν τὴν ὁδὸν ταύτην καὶ νὰ παραθέσωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ἐκ τῆς περὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἐξαιρέτου πραγματείας τοῦ Marg¹ μόνον ἀποσπάσματα, ἱκανὰ ἐν τούτοις νὰ καταδείξωσιν ὅτι δὲν εἶναι ἀτομικαὶ γνώμαι τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' αἱ σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦσαι ἀποφάσεις.

« Ἐν ᾧ τὰ παλαιότερα ἀναγνωστικὰ βιβλία ἀκόμη ἐνεφανίζοντο εἰς νέας ἐκδόσεις, καὶ ἐν ᾧ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον παρὰ τινῶν μὲν ἐγένετο διδακτικὸν μόνον τῆς ἀναγνώσεως, παρ' ἄλλων ἐγχειρίδιον πάντων τῶν ἐν τῷ σχολεῖῳ πραγματικῶν μαθημάτων, παρ' ἄλλων τέλος ἐγένετο εἰδος τι συλλογῆς παραδειγμάτων τῆς γραμματικῆς, ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος πλουσία συγγραφὴ ἀναγνωστικῶν βιβλίων, ἥτις ἤθελε μὲν νὰ εἶναι ὑπηρετικὴ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς σκοποὺς, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὸν ἰδεώδη σκοπὸν ὀλομεροῦς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως. Ἐν ᾧ ἐπεδίωκον τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἐπίστευον ὅτι καὶ ἐκείνων ἀρίστα ἐπιτυγχάνουσι. Ἴνα ἐπιτύχῃ ἐμφαντικὴν, ὠραίαν ἀνάγνωσιν, ἀπέβλεπον κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν τεμαχίων (Stuecke) εἰς τὸ κάλλος τοῦ εἶδους, εἰς παράστασιν τῶν πραγμάτων κινήτικὴν τῆς καρδίας καὶ τῆς φαντασίας, καθόσον ἀνεγνώριζον ὅτι τὸ πάσας τὰς ψυχικὰς δυνάμεις ἐντεῖνον θέλητρον ἔχει τρόπον τινὰ αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ εἰς ἐμφαντικὴν ἀνάγνωσιν. Ὑποθέσεις ἐπαγωγοὶ ἐν ποικίλῃ, χαρίεσση, ζωηρᾷ παραστάσει, ἐμελλον καὶ τὴν γλωσσικὴν μορφῶσιν πολυμερέστερον καὶ ἀσφαλέστερον νὰ προαγάγωσιν, ἢ ἢ μᾶλλον διανοητικὴ ἀντίληψις καὶ μονότονος παράστασις τῶν πραγμάτων ἐν τοῖς παλαιότεροις ἀναγνωστικῶν βιβλίοις. Καὶ τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας προετίθετο τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν διὰ παραδοχῆς εἰκόνων ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τοῦ βίου. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρητεῖτο πάσης πληρότητας, (Vollstaendigkeit), προσέφερεν οὐχὶ ἱστορίαν, ἀλλὰ ἱστορίας, οὐχὶ φυσικὴν ἀλλὰ φυσικὰς εἰκόνας, ἤθελε διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τεμαχίων τούτων, νὰ ἐπιδιώκηται οὐχὶ τόσον τὸ εἰδέναι, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐνταθῇ ἡ κατακωχυμότης εἰς τὴν ἀρμονίαν καὶ τὸ κάλλος τῆς φύσεως, νὰ πληρωθῇ ἡ ψυχὴ θαυμασμοῦ εὐγενῶν καὶ μεγάλων πράξεων, εἰς τὸ θεωροῦν βλέμμα νὰ ἀνοιχθῶσι τὰ πλάτη καὶ τὰ βάθη τοῦ βίου, εἰς τὸ μαντεῖον πνεῦμα νὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν τῇ πληθύνει τῶν φαινομένων ἢ ὑπαρξίς τοῦ Ἐνός, ἐν ᾧ πάντες ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν.

¹ (In Schmid's Encyklopaedie.)

Τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον κατέχει ἐν τῷ παρόντι μεταξὺ τῶν διδακτικῶν ὀργάνων τοῦ σχολείου βεβαίαν θέσιν. Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι καὶ κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους παρὰ σπουδαίων ἀνδρῶν ἐξεφράσθη ὁ φόβος, μήπως διὰ τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου παραγκωνισθῇ ἡ Ἱερὰ γραφή ἐκ τῆς κεντρικῆς τῆς θέσεως.¹ . . . Ἄλλ' ὅμως παραγκωνισμὸν τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τις, ὅταν τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον εἶναι χριστιανικὸν ὃ ἐστὶ δὲν περιέχει οὐδὲν τὸ ὁποῖον ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ. Εἶναι γεγονός ὅτι τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου γίνεται ἤδη χρῆσις εἰς πάντα τὰ γερμανικὰ σχολεῖα, καὶ οὐδαμοῦ ὑπάρχει ἔλλειψις καταλλήλου. Τὸ πρῶσιον διάταγμα τῆς 3 Ὀκτωβρίου 1854 ἐλπίζει, ὅτι μετὰ τὰς σπουδαίας ἀναπτύξεις, αἵτινες ἀπὸ μιᾶς δεκαετηρίδος καὶ ἔτι πρότερον ἐγένοντο ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ὁ χρόνος δὲν εἶναι πλέον μακρὰν, καθ' ὃν θὰ κατασκευασθῇ πρότυπον ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅπερ συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ βιβλίον τοῦ λαοῦ. Ἐκτοτε ἐνεφανίσθησαν τινὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, ζητοῦντα νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν εὐχὴν τοῦ διατάγματος. Ὡς χαρακτηριστικὸν τῶν νέων τούτων Πρωσικῶν βιβλίων θεωροῦνται αἱ σοβαραὶ θρησκευτικαὶ διηγήσεις καὶ ἡ πληθὺς τῶν πραγματικῶν ἀναγνωσμάτων.² Τὸ τελευταῖον τοῦτο προῆλθεν ἕνεκα τοῦδε, ὅτι κατὰ τὸ διάταγμα ἡ κοσμογονιστικὴ διδασκαλία ἐν τοῖς ἀδιαιρέτοις σχολείοις³ πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς μᾶθησιν τῆς ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ περιεχομένης ὕλης. . . .

Ἄν κρίνωμεν κατὰ τὰ ἐκδοθέντα τὰ τελευταῖα ἔτη ἀναγνωστικὰ βιβλία, ὁ σκοπὸς τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ὀρίζεται σχεδὸν ὁ αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν. Οἱ πλείστοι τῶν ἐκδοτῶν ὀρίζουσι σκοπὸν αὐτοῦ πνευματικὴν καὶ γλωσσικὴν μόρφωσιν. Διὰ συλλογῆς τεμαχίων ἐκ τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, ἐκλεγομένων καταλλήλως πρὸς ἐκάστην βαθμίδα τῆς ἡλικίας τῶν παιδῶν πρέπει ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ τῶν αἰσθήσεων νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸν παῖδα ἐν τῇ μορφῇ, ἣν ἐπισφράγισε τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ἐντεῦθεν νὰ ἐξεγερθῇ ὕρεξις τοῦ παρατηρεῖν καὶ σκέπτεσθαι, νὰ ἀναρριπισθῇ πᾶν ἱερὸν αἶσθημα, νὰ ἐνισχυθῇ ἡ βούλησις, καὶ νὰ ἀχθῇ εἰς ἐνάρετον πρᾶξιν. Διὰ τῆς εὐχαρίστου ἐνασχολήσεως περὶ ἀναγνώσματα παρουσιαζό-

¹ Διότι παρὰ τοῖς Γερμανοῖς δίδεται ἡ Ἱερὰ γραφή εἰς τὰς χεῖρας τῶν παιδῶν πρὸς ἀνάγνωσιν.

² Ὅ ἐστὶν ἀναγνωσμάτων ἐλλημένων ἐκ τῶν πραγματικῶν ἐπιστημῶν, οἷον ἱστορίας, γεωγραφίας, φυσικῆς, φυσικῆς ἱστορίας κτλ.

³ Τοῖς ἔχουσιν ἕνα μόνον διδάσκαλον.

μενα ἐν ποικίλῃ καὶ ἐντελεῖ μορφῇ πρέπει νὰ πλουτισθῇ ὁ γλωσσικὸς θησαυρὸς τοῦ παιδός, τὸ γλωσσικὸν αὐτοῦ αἶσθημα νὰ καθοδηγηθῇ, ἡ δεσμευμένη γλωσσικὴ δύναμις νὰ λυθῇ, ἄρα γλωσσικὴ μόρφωσις διὰ πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς μορφώσεως, οὐχὶ διὰ θεωρίας τῆς ἀφρημένης μορφῆς τῆς γλώσσης. Πρὸς τούτοις περιέχουσι τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία πλῆθος ἐκθέσεων, ἐν αἷς περιέχονται παντοειδεῖς ὠφέλιμοι γνώσεις, ἐν ἄλλοις μὲν ἀναμειγμένα μετὰ τῶν ἠθικῶν τεμαχίων, ἐν ἄλλοις δὲ κεχωρισμένοι εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια. Τὸ ζήτημα ποῖαν διάταξιν πρέπει νὰ προτιμήσῃ τις εἶναι ἀκόμη ἀμφισβητήσιμον. »

« Ἄν περιλαμβάνονται εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον πλήρεις ἐκθέσεις τινὸς συγγραφέως, πρέπει νὰ λαμβάνωσι καὶ τὰς ἐπιγραφάς, ἃς ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ συγγραφεὺς, Τεμάχια ἐκ μεγάλων συγγραμμάτων πρέπει νὰ λαμβάνωσι τὴν προσήκουσαν ἐπιγραφὴν παρὰ τοῦ ἐκδότου. . . . Μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἀναγνωστικῶν βιβλίων ὑπάρχουσι πολλὰ μετὰ ἐξαιρέτων εἰκότων. Τὸ βοηθητικὸν τοῦτο μέσον εἰς ἐξέγερσιν ζωηρῶν ἀντιλήψεων τοῦ πραγματικοῦ βίου εἶναι ἄξιον μείζονος προσοχῆς ἢ ὅσον μέχρι τοῦδε γίνεται. . . . Τινὰ βιβλία φέρουσι προσέτι παραρτήματα παντοίας ὑποθέσεως, οἷον τὸν πίνακα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ἄσματα μετὰ τῶν μελωδιῶν των, διδασκαλίαν περὶ παντοίων πραγμάτων καὶ σχέσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου, οἷον περὶ χρονολογίας, νομισμάτων, μέτρων, σταθμῶν, περὶ σωτηρίας τοῦ πλησίον ἀπὸ κινδύνων κτλ. κτλ. πάντα ἐντελῶς εὐπρόσδεκτοι προσθήκαι καὶ ὑπηρετικαὶ τῆς ἰδιαίτερας μελέτης. . . .

Ἀμφισβητήσιμος εἶναι ἀκόμη ἡ διαίρεσις καὶ διάταξις τῆς ἀναγνωστικῆς ὕλης ἐντὸς ἐκάστου ἔτους. Ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ τοῦ Wackernagel δὲν βλέπει τις οὐδεμίαν διαίρεσιν· πεζὸς λόγος καὶ ποιήματα εἰσὶν ἀναμειγῆ ἀντὶ τούτου προσεπάθησεν ὁ συγγραφεὺς νὰ καταστήσῃ ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἀναγνωσμάτων. Ἡ σκοπιμότης τῆς τοιαύτης διατάξεως ἔχει πολλοχῶς ἀμφισβητηθῆ· ἐνδέχεται, λέγουσι, πολλάκις νὰ παρουσιάζωνται αἰτία ἀπαιτοῦντα κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ ἀποστῇ τις τῆς ἐν τῷ βιβλίῳ σειρᾶς, π. χ. κατὰ τὰς χριστιανικὰς ἢ ἐθνικὰς εορτάς, καὶ τότε ἢ μετὰ κόπου κατασταθεῖσα ἀλληλουχία διακόπτεται· πολλαχού δὲ οὐδὲ φαίνεται τις ἀλληλουχία. Εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅπερ συγχρόνως χορηγεῖ καὶ ὅλην τὴν ὕλην τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας, ἀπαιτεῖται διάταξις κατὰ τὴν συγγένειαν τῆς ὕλης καὶ χάριν τῶν ἐπαναλήψεων. Τὴν γνώμην τοῦ Raumer νὰ χωρίζεται τὸ διδακτικὸν μέρος ἀπὸ τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ ἐν γένει μορφωτικοῦ, ἠκολούθησάν τι-

νες εκδότης.¹ . . . Οί πλείονες ὅμως δὲν ἀκολουθοῦσιν ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴν ταύτην, καθόσον τοποθετοῦσι μὲν ὁμοῦ τὸ διδασκτικὸν μέρος, ἀλλὰ διὰ παρενθήκης ποιημάτων, ἀποφθεγμάτων κτλ. τοῦ ἀφαιροῦσι τὸν χαρακτήρα Ἐγχειριδίου. Ἐν τούτῳ πάλιν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κεφαλαίων, εἰς ἃ συνάγονται τὰ ἀναγνωστικὰ τεμάχια, πολὺ διάφορος. Ἐν ᾧ τινες ἀρκοῦνται εἰς τρία κεφάλαια, π. χ. φυσικά, γεωγραφικά καὶ κοσμογραφικά, ἱστορικά καὶ βιογραφικά, ἄλλοι καταμελιζοῦσιν αὐτὰ εἰς τὸ λεπτεπίλεπτον. . . Ἀλλὰ ποῖα διάταξις πρέπει νὰ τηρηθῆ ἐντὸς τῶν παραδεχθέντων κεφαλαίων; Ἡ ἀπόκρισις εἶναι ἀπλῆ. Ἀπὸ τῶν εὐκολωτέρων ἐπὶ τὰ δυσκολώτερα. Ἦδη ἐν τῷ διαφόρῳ μεγέθει τῶν τεμαχίων εἶναι δεδεμένον μέσον τι, δι' οὗ νὰ αὐξήσῃ τις τὰς ἀπαιτήσεις τὰς εἰς τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν τῶν παιδῶν* διότι τὸ μακρότερον τεμάχιον ἐστὶ, *ceteris paribus*, τὸ δυσκολώτερον. Ἄλλως δὲ δὲν ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ διδασκάλου τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ διάταξιν.

« Τινὲς νομίζουσι, διότι ἴσα ἴσα φαντασία καὶ αἴσθημα τῶν παιδῶν τόσον εὐεξέγερτά εἰσιν, ὅτι διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐξεγείρῃ τις αὐτὰ ἔτι μᾶλλον, ἄλλως θὰ ἠδύναντο ταῦτα νὰ ἐπικρατήσωσιν ὑπερμέτρως τῆς νηφαλίου σκέψεως καὶ νὰ καταστήσωσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον τὸν παιδα ἄχρηστον. Ἀλλὰ δικαιολογοῦσι τὰ πράγματα τοῦτον τὸν φόβον; Μήπως οἱ ποιηταί, εἰς τοὺς ὁποίους ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ δένδρον καὶ ῥόδον εἶζων, καὶ ὁ ἀργυροῦς καταρράκτης τῶν πηγῶν ἐκελάδει, μήπως ἦσαν διὰ τοῦτο πάντοτε ἄχρηστοι ἄνθρωποι ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ; Δὲν τίθεται ἄρα διὰ τῆς ἄλλης διδασκαλίας, ἣτις ἱκανῶς ὑποθάλλει τὴν νηφάλιον σκέψιν, ἀντισηκῶμα εἰς τὴν πλάστιγγα; Μόνου περὶ ἐκτάσεως καὶ ἐκλογῆς τῆς ποιητικῆς ὕλης δύναται νὰ ἀμφισβητηται, οὐδὲως περὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον. Τὰ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅπερ παρὰ τοὺς γενικοὺς παιδευτικοὺς σκοποὺς, προτίθεται πρὸς τούτους καὶ νὰ μεταδώσῃ γνώσεις ἐκ διαφόρων ἐπιστημῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ πεζὸν πολὺ ἐκτενέστερον, τὰ δὲ ποιητικὰ τεμάχια πρέπει νὰ ἐκλέγῃ ἀποβλέπων εἰς ἀπλῆν, νευράδην, δημοτικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς ὑποθέσεις, αἵτινες δὲν κείνται ἔξω τῆς παιδευτικῆς σφαίρας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἢ δὲν ἔχουσι τὰς ῥίζας τῶν ἐπὶ ἕτερου ἐδάφους, οὗ ἡ γνώσις διὰ τῆς ἄλλης διδασκαλίας δὲν διευκολύνεται. Κατὰ ταῦτα πρέπει τινα κλασικὰ τεμάχια νὰ μὴ προσφέρωνται

¹ Ταύτην καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν ἐν τοῖς ἡμετέροις Ἐγχειριδίοις τοῦ Β' καὶ Γ' σχολ. ἔτους.

εἰς τὸν μαθητὴν μὴδὲ τοῦ τελειοτέρου δημοτικοῦ σχολείου, ἐν ᾧ εἰς τὸν ὀμηλικὰ μαθητὴν τοῦ γυμνασίου πρέπει νὰ γίνωνται γνωστά. Ταῦτα ὡς ἔχοντα τὰς ῥίζας τῶν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἀντιλήψει τοῦ κόσμου, ὡς ἐξαρτώμενα ἀπὸ μυθολογικῶν ἐξηγήσεων, θὰ ἦτο ἀδύνατον ποτε νὰ γίνωσι κτῆμα τοῦ μαθητοῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ τὸ πεζὸν μέρος τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου πρέπει νὰ ἀπομακρῆν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἀρχαιομυθολογικὴν ἕλην, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ τῷ διὰ τὰς κατωτέρω τάξεις τῶν γυμνασίων, τοιαύτη ἕλη, π. χ. ἐκθεσις τις τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου, ἔχει καταλληλότερα τὸν τόπον του. Τὸ νὰ κηρυχθῆ τις κατὰ τῆς παραδοχῆς παραμυθίων, Αἰσωπειῶν μύθων κτλ., ἐν τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ ἕνεκα τούτου « ὅτι ὁ παῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν πρέπει νὰ μανθάνῃ μὴδὲν τὸ ὁποῖον νὰ προσκρούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς διανοίας »¹ εἶναι μωρὸν, διότι τοιαύτη πρόσκρουσις δὲν κείται εἰς τὴν φύσιν τῶν εἰρημέων μύθων, ἐν ᾧ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτιμηθῆ δεόντως. Ἀλλ' ἕνεκα ἄλλης τινὸς αἰτίας δύναται τις νὰ ἀμφισβητήσῃ. « Ὅπως τὸ γνήσιον παραμύθιον, λέγει ὁ Kuehner, εἶχε τὴν γένεσίν του ἐν τῇ πρώτῃ παιδικῇ ἡλικίᾳ καὶ τὴν ἀληθῆ του ζῶν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, οὕτως ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν, ἣτις τὸ θαυμάσιον ἔτι εὐπίστως καὶ εὐήθως ἀποδέχεται, καὶ μόλις ἀρμύζει πλέον εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς ἀναγνώσεως, ὅτε ἀρχίζει ἡδὴ ἡ περιέργεια καὶ ὁ δισταγμὸς. » Ἀλλ' ἡ τέχνη καὶ τὸ ἔθος τοῦ διηγέσθαι κατὰ μέγα μέρος ἐξηφανίσθη πλέον ἀπὸ τῶν οἰκογενειῶν* πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς νὰ καταφρονήσωμεν τὸ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἀναπλήρωμα καὶ νὰ ἀποκλείσωμεν ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ παιδὸς τὴν πλουσίαν βοήθειαν τῶν μύθων; Ὅχι! ἥμιστα ἕνεκα τούτου, ὅτι ἐν τῷ ἀναγινώσκοντι παιδί ἐξεγείρεται περιεργία καὶ δισταγμὸς. Μήπως πιστεύουσι τάχα οἱ παῖδες, οἷς διηγούμεθα τὰ παραμύθια, τὴν πραγματικότητά αὐτῶν; Τὴν διαφορὰν ποιήσεως καὶ πραγματικότητος μαντεύει ὁ παῖς λίαν ἐνωρίς, ἀλλὰ καὶ ἂν κατ' ὀλίγον διαγινώσκει αὐτὴν σαφέστερον, οὐδὲν ἦττον εὐχαριστεῖται νὰ ἀναστρέφεται ἐνίοτε ἐν τούτῳ τῷ ἀπὸ τῆς πραγματικότητος ἀνεξαρτήτῳ κόσμῳ, ἔτι δὲ μᾶλλον ὅταν τοὺς διὰ τῆς διηγήσεως γενομένους αὐτῷ γνωστοὺς μύθους ἡδὴ μόνως δύναται νὰ ἀναγινώσκῃ, ἄρα νὰ ἀκούῃ τρόπον τινὰ ἑαυτὸν διηγούμενον. Ὁ φόβος, μήπως ὑποτρέφεται ἡ δεισιδαιμονία παρὰ τῷ λαῷ, ὅταν ἀναγινώσκῃ περὶ γοήτων καὶ μαγισσῶν, εἶναι ἀπλήρησις τις (eine Re-

¹ « Εἰς τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους » ὡς λέγουσιν οἱ παρ' ἡμῖν ψυχολόγοι.

miniscenz') ἀπ' ἐκείνων τῶν λογιστικῶν χρόνων (jener rationalistischen Zeit) καθ' ὅς ἐπλησίαζέ τις μετὰ τῆς δεισιδαιμονίας νὰ ἐκρί-
 ζώσῃ καὶ τὴν πίστιν.... Τέλος μία ἀκόμη ὑπόψια εἶναι ἀξία μνείας. Τι-
 νὲς παιδαγωγικοὶ δὲν ἀμφισβητοῦσι μὲν τὴν ἀξίαν τοιούτων ὑποθέσεων
 εἰς τὴν ἐν τῷ σχολείῳ παιδείῳ τῶν νέων, ἀλλ' ἀξιοῦσιν ὅτι δὲν ἀρμό-
 ζουσι ταῦτα εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅτι πᾶν μόνον περιέρχον, δια-
 σκεδαστικόν, παιγνιδῶδες πρέπει νὰ ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ ἀναγνωστικοῦ
 βιβλίου, ἄλλως αἱ ὥραι τῆς ἀναγνώσεως θὰ μετεβάλλοντο ταχέως εἰς
 ὥρας παιγνίων καὶ ἡ ἐμβρίθεια τῆς διδασκαλίας θὰ ἐλωθατο ἕνεκα
 τούτου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τινὲς δὲν θέλουσι νὰ ἤξεύρωσι τίποτε καὶ
 περὶ τοιούτων τεμαχίων, ἅτινα περιβάλλονται ὑπὸ τοῦ φαίδρου ἐνδύμα-
 τος τῆς ἀστειότητος. Δῆλον ὅτι ἀναφέρονται τοιαῦτα ἀντιροήσεις μόνον
 εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τοῦ ἀναγνωστικοῦ¹ διότι βεβαίως οὐδεὶς
 θὰ ἀντείπῃ, ὅτι τοιαῦτα τεμάχια δὲν πρέπει νὰ παρέχονται ὡς φιλολο-
 γικὰ δείγματα. Ἄλλ' ὁ Wackernagel δικαίως ἐκπλήσσεται « ὅτι ἐπε-
 κράτησεν ἡ ἰδέα ὅτι πρέπει νὰ προσφέρωνται εἰς τὴν νεολαίαν μόνον
 σπουδαῖα, ὡς νὰ ἦτο τὸ ἀστέιον ἄτιμόν τι ἢ νὰ μὴ ἀρμόζῃ εἰς τὴν νεο-
 λαίαν, ἢ εἰς τὸ σχολεῖον. » Οὐχὶ πάντα τὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωστικοῦ
 βιβλίου εἰσὶ προωρισμένα πρὸς διδασκαλικὴν ἀνάλυσιν, ἢ δὲ ἐπιτροχάδην
 ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀναγνωσθέντος δύνανται μετ' ὠφελείας νὰ
 ἀσκῶνται ἐπὶ τῆς διασκεδαστικῆς ὕλης, ἥτις διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀνάγκη
 νὰ εἶναι μόνον διασκεδαστικῆ. Οὕτω διατηρεῖ τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον
 καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις τὸν χαρακτήρα βιβλίου πρὸς μάθησιν καὶ ἄσκησιν....

Ἀμφισβητήσιμος εἶναι ἡ σύνδεσις τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας¹ μετὰ
 τοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Ὅτι τοῦτο καὶ εἰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις πρέ-
 πει νὰ εἶναι βοηθητικὸν τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας, οὐδεμίαν χρῆζει
 ἀποδείξεως. Δῆλον ὅτι ἡ ἀναγνωστικὴ ὕλη, διὰ νὰ εἶναι ἀληθῶς συντε-
 λεστικὴ εἰς τοῦτο, πρέπει νὰ ἐκλέγεται οὕτως ὥστε τὰ μαθήματα τῆς
 ἀναγνώσεως νὰ καθιστῶσι τὸν μαθητὴν κατακόχμιμον πρὸς τὰ ἄλλα μα-
 θήματα καὶ τὰνάπλων. Ἡμφισβητήθη ὅμως ἡ νεωρὴ συγχάνει ἐξενεχθεῖσα
 καὶ πράγματι ἐκτελεσθεῖσα ἀξίωσις, νὰ εἶναι τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον ἐν
 τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ἡ βάση καὶ τὸ κέντρον τῆς πραγματικῆς διδασκα-
 λίας. Ὑπάρχει φόβος, ὅτι τότε πάρα πολλὰ καὶ διάφορα παρ' ἄλληλα θὰ δι-
 δάσκωνται, ὅτι σύνδεσις ἀναγνώσεως, ἀπαγγελίας, γραφῆς, γραμματικῆς

¹ Τῆς διδασκαλίας τῶν πραγματικῶν μαθημάτων ὅσον φυσικῆς, γεωγραφίας, ἱστορίας κτλ.

καὶ τῶν πραγματικῶν μαθημάτων γεννᾷ τέρας συγκεντρώσεως. Ὅτι ὁ
 περιορισμὸς τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν μάθησιν μόνον τῶν ἐν
 τῷ ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ πραγματικῶν τεμαχίων εἶναι ἀνάγκης ἔργον, ἐπι-
 βαλλόμενον ὑπὸ τῶν περιστάσεων τοῦ ἀδιαιρέτου σχολείου, ὁμολογεῖται
 σχεδὸν ὑπὸ πάντων. Ἄλλ' ἐκ τοῦ περιορισμοῦ ἐκείνου δὲν ἔπεται ἀναγκαίως
 συντάραξις τῆς διδασκαλίας, ἐκτὸς ὅπου τις ἐν ἐκάστη ὥρᾳ διδασκαλίας
 θέλει περὶ πάντων τούτων νὰ διδάσκῃ. Τοιαύτη ἐνασχόλησις μετὰ τῶν
 διαφόρων ἀντικειμένων τῷ ὄντι θὰ ἐπέφερε τὴν μεγίστην σύγχυσιν.
 Ἄλλ' ὅμως τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὸν διδάσκαλον ἐν τῇ χρήσει τοῦ ἀνα-
 γνωστικοῦ νὰ παραχωρῇ ὥρας μὲν τινὰς εἰς διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας,
 ἄλλας δὲ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. . . .

Ἐν δὲ τῷ ἐκ πολλῶν τμημάτων συγκειμένῳ δημοτικῷ σχολείῳ τὰ
 κατάλληλα τεμάχια θὰ ἔχουσι μόνον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν αὐθυπόστατον
 διδασκαλίαν τῶν πραγματικῶν μαθημάτων: »

Τοσαῦτα, νομίζομεν, ἀρκοῦσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ παράσχωσιν ὁπω-
 σοῦν σαφῆ ἔννοιαν, πῶς ἐνοοῦσι τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία οἱ Γερμανοί,
 καθόσον τὰ προεκτεθέντα δὲν εἶναι μόνον γνώμη τοῦ συγγραφέως, ἀλλ'
 ἱστορικὴ ἔκθεσις πασῶν τῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐξενεχθεισῶν λό-
 γου ἀξίων γνωμῶν ἀπὸ τοῦ Ῥοχοβίου τοῦ πρώτου συγγραφέαντος ἀνα-
 γνωστικὸν βιβλίον μέχρι τῆς σήμερον.

Ὁμολογῶ δὲ καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ Marg, τοῦ συγγραφέως τῆς ἀνωτέρω
 πραγματείας, ὅτι ἀγνοῶ ἂν ὑπῆρξεν ἢ ὑπάρχει ἐν Γερμανίᾳ παιδαγωγι-
 κὸν σύστημα δογματίζον ὅτι τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία δὲν πρέπει νὰ
 περιέχωσι τεμάχια παντοίας ὕλης εἰλημμένης ἐκ πάντων τῶν ἐγκυκλίων
 μαθημάτων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, διατασσομένης δὲ καὶ ἐκτιθεμένης
 κατὰ τὰ προειρημένα. Ἐν αὐτῷ τῷ προτύπῳ τοῦ Ziller, ὅστις μᾶς παρί-
 σταται ὁ τελειωτῆς τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος, ἐδίδαξα ἐγὼ ἐν τῇ Γ'.
 Τάξει ἐκ τοῦ ἐν χερσὶ τῶν μαθητῶν ἀναγνωστικοῦ βιβλίου τοῦ Curtmann
 ποτὲ μὲν « περὶ τῆς ἐν Λύζῃ μάχης (bei Luetzen) » καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ
 βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος, καὶ κατόπιν « περὶ καλλι-
 εργείας καὶ παρασκευῆς τοῦ λίνου καὶ κανναβίου, » καὶ ἄλλοτε « περὶ
 καπνοῦ. »

Συμφώνως πρὸς τὰς προεκτεθείσας ἀρχὰς ἐπεχειρήσαμεν τὴν σύνταξιν
 ἀναγνωστικῶν βιβλίων, ἐπὶ τῶν ἐξῆς ὑποθέσεων:

Τὰ μὲν τρία πρῶτα ἔτη τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐθεωρήσαμεν ὡς
 τὴν βαθμίδα τῆς μάλλον ἢ ἥττον ἀμέσου ἀντιλήψεως τῶν αἰσθη-
 τῶν πραγμάτων καὶ τῆς τῶν μύθων ἢ τῶν μυθικῶν ἱστοριῶν, ἔτι δὲ

ποιημάτων ἢ καὶ ἀσμάτων τῶν εὐαρμοσούντων εἰς ταῦτα· τὰ δὲ τρία ἀνωτέρα ἔτη, ὡς τὴν βαθμίδα τῆς πέραν τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως γεωγραφίας, τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας, καὶ τῆς δυνάμει τούτων ἐμμέσου ἀντιλήψεως τῶν αἰσθητῶν· ἔτι δὲ τῶν ποιημάτων καὶ ἀσμάτων τῶν εὐαρμοστούντων εἰς ταῦτα. Διὸ τὰ ἐκδεδομένα ἤδη Ἐγχειρίδια τῶν τριῶν πρώτων σχολικῶν ἐτῶν οὐδὲν καθαρῶς ἱστορικὸν περιέχουσιν, ἀλλὰ μόνον μυθικὰ ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐκ τοῦ προχείρου πεποιημένων μέχρι τῶν καλλιτεχνικῶν τῆς Ὀδυσσεΐας. Παρὰ ταῦτα, τὰ ἀπλοῦστατα καὶ ἐναργέστατα τῆς γεωγραφίας, οὐρανογραφίας καὶ μετεωρολογίας, οἷον περὶ οὐρανοῦ, ἀστέρων, ἡλίου, σελήνης, ἡμέρας, νυκτός, ἀνέμων, βροχῆς, χιόνος· περὶ πεδιάδος, δάσους, ποταμοῦ, θαλάσσης κτλ. φυσικὰ δέ, περὶ ζώων, φυτῶν καὶ ὄρυκτῶν, πρὸ πάντων μετάλλων, ἐκείνα, ὧν ἢ καθ' ἑκάστην λαμβάνουσιν ἢ δύνανται νὰ λαμβάνωσιν οἱ παῖδες αἰσθησιν, ἢ (ἰδίᾳ τὰ τοῦ τρίτου ἔτους) εἶναι περιλάλητα καὶ ἐκ φήμης ἤδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστά, (οἷον ὁ λέων)· ἰδίᾳ διὰ τῶν ζωολογικῶν τοῦ Γ'. ἔτους ἐφροντίσαμεν νὰ γνωρίσωμεν εἰς τοὺς παῖδας ἐκείνα τὰ ζῶα ἅτινα εἰσὶν οἱ ἀξιολογώτατοι ἀντιπρόσωποι τῶν κυριωτάτων τάξεων τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Τὰ δὲ ἠθικὰ διηγήματα, μῦθοι, ποιήματα κτλ. διετράχθησαν κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. Δὲν εἶναι ἐν τούτοις δεσμευμένος ὁ διδάσκαλος νὰ τηρῇ ἀκριβῶς τὴν σειρὰν ταύτην, ἀλλὰ δύναται κατὰ τὴν ἐκάστοτε κατάστασιν τῆς ἡμέρας καὶ τὰς δεσποτικὰς ἢ ἐθνικὰς εορτὰς νὰ ἐκλέγῃ τὰ ἀναγνώσματα. Μάλιστα εἶναι ἀνάγκη μεθ' ἑκάστον καθαρῶς διδακτικὸν ἀναγνώσμα νὰ ἐκλέγῃ ἐν ἠθικῶν διήγημα συγγενοῦς ὑποθέσεως. Διὰ πάντων δὲ τῶν βιβλίων προσεπαθήσαμεν καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐπιθέσωμεν καὶ διαφυλάξωμεν τὸν χριστιανικὸν τύπον, καὶ νὰ μὴ περιλάβωμεν μηδὲν, τοῦ ὁποῦο ἢ κατὰ λέγειν νὰ μὴ διευκολύνεται διὰ τῆς ἄλλης διδασκαλίας καὶ διὰ τῆς καθ' ἡμέραν πείρας τῶν παιδῶν.

Τὰ ἐγχειρίδια τῶν τριῶν ἀνωτέρων ἐτῶν θὰ περιέχωσιν ἀναγνώσματα φυσικὰ, γεωγραφικὰ καὶ ἐθνογραφικὰ, ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ, καὶ ποιητικὰ, ἐκλεγόμενα τὰ ἐκάστου ἔτους καὶ διατασσόμενα τὰ ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου ἔτους κατὰ τὴν ἐκάστοτε στάσιν τῶν ἄλλων μαθημάτων, δηλαδὴ τῶν θρησκευτικῶν, τῶν φυσικῶν, τῆς γεωγραφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς, οὕτως ὥστε τὰ μαθήματα ταῦτα νὰ συντελῶσιν εἰς κατάληψιν καὶ διασάφησιν τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ τὴν ἀνάγκην τὰ ἀναγνώσματα νὰ συντελῶσιν εἰς ἔξαρσιν τῆς ἀξίας ἐκάστου τῶν εἰρημένων μαθημάτων καὶ ἐξέγερσιν τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν διαφέροντος. Ἐν δὲ τῷ ἀναγνωστικῷ τοῦ Δ'. σχολικοῦ ἔτους, ἂν δὲν προεκδοθῇ ἄλλο, τοῦτο ἰδίᾳ ἐπι-

διῶκον, προτιθέμεθα νὰ περιλάβωμεν ἐν παραρτήματι καὶ πᾶσαν τὴν πραγματικὴν ὕλην, ἣτις προσήκει νὰ διδαχθῇ εἰς τὰ ἀτελῆ δημοτικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς ἰδιαίτεροι ὦρα διδασκαλίας τῶν πραγματικῶν μαθημάτων δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι.

Περὶ δὲ τῆς γλώσσης τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἀδυνάτου ὄντος διὰ βραχέων νὰ ἐκτεθῶσι τὰ δέοντα, θὰ ἦτο μάταιον νὰ κάμωμεν λόγον ἐνταῦθα, πρὶν δημοσιευθῇ ἡ περὶ διδασκαλίας τῆς γλώσσης ἐν τοῖς δημοτ. σχολείοις πραγματεία ἡμῶν.

ΣΗ. ΜΟΡΑΙΤΗΣ.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΟΣ

Μετάφρασις
ΚΑΡΙΣΤΗ ΜΟΡΑΙΟΥ

Ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ὁππελ βιβλίου τῶν γονέων.

Ἐκ φύσεως τὰ ὑγιᾶ παιδιά πάντα σχεδὸν ἔχουσι λίαν ζωηρὸν δικαιοσύνης αἰσθημα, καὶ, ἂν καὶ ὡς τὰ πολλὰ εἰς τὰ κοράσια δὲν ἐμφανίζεται τόσον διακεκριμένον καὶ ἐνεργητικὸν ὡς εἰς τὰ ἄρρενα, ὑπάρχει ὅμως καὶ πασιφανῶς ἐκδηλοῦται. Δεικνύεται δὲ κυρίως κατὰ δύο τρόπους: Πρῶτον δι' αὐστηρᾶς ἐπικρίσεως τῆς διαγωγῆς τῶν ἄλλων, καὶ δεύτερον διὰ τῆς καταπολεμησεως πάσης ἀδικίας, καὶ ἰδίως ἐκείνης, ἣν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπομένει.

Ἐὰν μάρτη τὸ παιδίον ὅτι θέλει τις νὰ πράξῃ τι, ὑπερ κατὰ τὴν ἰδέαν του εἶνε ἄδικον, ἀμέσως ἐκφράζεται ἐνεργητικῶς: « Δὲν δύναται νὰ τὸ πράξῃ, » ἢ, θεωροῦν τὸ ἄδικον ὡς ἠθικῶς ἀδύνατον: « Τοῦτο τῷ εἶνε ὅλως ἀδύνατον. » Τοιαῦτα ἤκουσα πολλάκις παρὰ ἀρρένων καὶ κορασιῶν, καὶ ὡσαύτως παρ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἤκουσα, ὅτε προέκειτο νὰ γείνη αὐτοῖς ἄδικόν τι, μετ' ἴσης ἐνεργείας νὰ διαμαρτύρωνται: « Τοῦτο οὔτε νὰ ἀνεχθῶ ἔχω ἀνάγκην οὔτε τὸ ἀνεχομαι. »

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἔπειτα ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ νὰ συμβαίνωσιν εἰς τὸν κόσμον τόσαι ἀδικίαι, ἀφοῦ ἡ φύσις ἐνέθηκεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τὸν νόμον αὐτῆς τόσον σαφῶς καὶ ὠρισμένως; — Οὐχί, δὲν εἶνε ἄξιον θαυμασμοῦ! διότι ἡμεῖς, οἱ ἀνδρωθέντες καταπνίγομεν τὸ αἰσθημα τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ νεότητι καὶ λίαν συχνὰ δυστυχῶς καταστρέφομεν τὴν πρὸς τὴν δικαιοσύνην δρμὴν αὐτῆς.

Ὁ Φρειδερίκος κάθηται καὶ μεταφράζει ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ· ἀλλ' ὁ μικρὸς Ἑρρίκος ἐπιθυμῆι νὰ τὸν περιφέρῃ ἐπὶ τοῦ ἀμαξιδίου, καὶ ἡ μήτηρ παρηγορεῖ αὐτὸν λέγουσα: « Περὶμενε, ἕως οὗ ὁ Φρειδερίκος τελειώσῃ τὴν ἐργασίαν του, καὶ τότε σὲ περιφέρει. » Ἀλλ' ὁ Ἑρρίκος εἶνε ἀνυπόμονος, καὶ ἐρωτᾷ δεκάκις: « Δὲν ἐτελειώσας ἀκόμη; » καὶ διαταράττει τὸν ἀδελφόν του κατὰ πᾶσαν στιγμὴν. — « Ἄφες με ἤσυχον, » φωνάζει θυμωθεὶς ὁ Φρειδερίκος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν Ἑρρίκον· θέλει νὰ ἀναγκάσῃ τὸν ἀδελφόν του νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐργασίας καὶ νὰ τὸν περιφέρῃ· ἀρχίζει νὰ κραυγάζῃ, ὠθεῖ τὴν τράπεζαν, ἀρπάζει τὸ μελανοδοχεῖον, — ἀλλὰ τότε δρᾷ κατ' αὐτοῦ ὁ Φρειδερίκος καὶ θέλει νὰ τὸ ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτοῦ, πίπτει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἡ μήτηρ κράζει ἔντρομος: « Θεέ μου! ἰδὲ τώρα, Φρειδερίκε, τί ἔκαμες! »

« Δὲν πταίω ἐγώ· ἐὰν ἀφήσω νὰ λάβῃ ὁ Ἑρρίκος τὸ μελανοδοχεῖόν μου, δὲν δύναμαι νὰ γράψω. »

« Ναί, ἀλλ' εἶσαι μεγάλος, καὶ αὐτὸς εἶνε μικρὸς καὶ ἀνόητος ἀκόμη· ἠδύνασο νὰ τῷ εἴπῃς κελοὺς λόγους ἀντὶ νὰ τὸν καταδιώκῃς καὶ παλαίῃς μετ' αὐτοῦ. »

« Δὲν πρέπει νὰ μοῦ ἀφαιρῇ τὸ μελανοδοχεῖον· πρέπει νὰ κάμω τὴν μετάφρασίν μου. »

« Σιώπα! Ἐὰν ἤθελες νὰ ἀποφύγῃς τὴν ἔριδα, ἠδύνασο κάλλιστα νὰ περιαγάγῃς τὸ παιδίον ἐπὶ δέκα λεπτά καὶ ἔπειτα νὰ κάμῃς τὴν μετάφρασιν. »

« Πρῶτον τὰς ἐργασίας τοῦ σχολείου, καὶ ἔπειτα τὸ παιγνίδιον »

« Ἦθελες ἀπαλλάξῃς τὴν μητέρα σου ἀπὸ πολλῆς λύπης, ἐὰν ὑπεχώρῃς. Πάντοτε ὁ φρονιμώτερος ὑποχωρεῖ. Ἐντροπή! »

« Μεταφραζόμενοι οἱ λόγοι τῆς μητρὸς εἰς σαφεῖς καὶ εὐνοήτους λέξεις εἶνε: « Ἀγαπητὲ Φρειδερίκε, ἤξευρες βέβαια, ὅτι δὲν ὑπακούει εἰς ἐμὲ ὁ Ἑρρίκος· καὶ ἐὰν τῷ εἴπω νὰ σὲ ἀφήσῃ ἤσυχον, δὲν τὸ κάμνει. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἔχω δυσαρέσκειαν καὶ θόρυβον καὶ κηλίδας μελάνης ἐπὶ τοῦ πατώματος, ὑποχώρησον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὡς καὶ ἐγὼ ὑπαχώρῳ. »

Ἀλλὰ τί ἤθελε προκύψει, ἐὰν τοιαῦται ἀρχαὶ ἐγένοντο γενικῶς παραδεκταί; ἐὰν ὁ φρόνιμος ὑπετάσσετο εἰς τὸν ἀνόητον ἢ ὑπεχώρῃ; τότε ἤθελε διοικεῖ τὸν κόσμον ἢ ἀνοησία.

Δὲν πρέπει τις νὰ ἀπαιτῇ παρὰ τῶν μεγαλειτέρων παιδίων νὰ ἀφίνωνται νὰ τυραννῶνται ὑπὸ τῶν μικροτέρων ἢ καὶ τᾶνάπαλιν. Δύο ἀδελφαὶ ἐξήρχοντο δμοῦ ἐκ τοῦ σχολείου. Ἡ Θεοδώρα, ἡ νεωτέρα, εἶχε λάβει τὸ

ἀλεξιβρόχιον μεθ' ἑαυτῆς ἀλλ' ἤδη ὠργίζετο, διότι ματαίως ἔλαβεν αὐτό. « Δύνασαι καὶ σὺ νὰ φέρῃς τὸ ἀλεξιβρόχιον, » εἶπεν εἰς τὴν ἀδελφὴν τῆς με ἀγανάκτησιν. « ἐγὼ τὸ ἔφερα εἰς τὸ σχολεῖον, τώρα φέρε το σὺ εἰς τὴν οἰκίαν. » — « Τοῦτο εἶνε ἔργον σου, » ἀπεκρίθη ἡ Καρολίνα. « Ὅταν ἐγὼ λαμβάνω τὸ ἀλεξιβρόχιον, ὀφείλω καὶ νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν οἰκίαν. »

« Ἐὰν δὲν τὸ λάβῃς, θέλω τὸ θέσει ἐκεῖ εἰς τὸν τοῖχον τῆς οἰκίας καὶ τὸ παραιτήσῃ, » ἀπήντησεν ἡ Θεοδώρα, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀδελφὴ τῆς δὲν ἤθελε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θέλησίν τῆς, παρήτησε πράγματι τὸ ἀλεξιβρόχιον καὶ ἀνεχώρησε τάχιστα.

Καὶ ἡ Καρολίνα ἤκουεν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων σαφῶς τὴν μητέρα ἐπιπλήττουσαν: « πῶς; τὸ ἀλεξιβρόχιον ἀφήκατε; Καὶ σὺ τριεκαδεκάετες κοράσιον ἀφήκες αὐτὸ εἰς τὸν δρόμον; Ἡ Θεοδώρα, τὸ ἀνόητον παιδίον δὲν ἤξευρε τί κάμνει, οὔτε πόσον κοστίζει ἐν τοιοῦτον ἀλεξιβρόχιον, ἀλλὰ σὺ τὸ ἤξευρες! Ὑπαγε τώρα καὶ ἰδὲ ἂν δύνασαι νὰ τὸ ἀνεύρῃς! Καί, ἀκούεις, νὰ μὴ ἔλθῃς ἀνεῦ αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν! » Ταῦτα ἤκουσεν ἡ Καρολίνα ἐκ τῶν προτέρων, — διότι εἶχε πείραν τῶν τοιούτων, — καὶ ὑπῆγεν, ἔλαβε τὸ ἀλεξιβρόχιον καὶ τὸ ἔφερον. Ὅτε ἡ Θεοδώρα εἶδεν ὅτι ἡ ἀδελφὴ τῆς ἔλαβε τὸ ἀλεξιβρόχιον καὶ τὸ ἔφερε. Ὅτε ἡ Θεοδώρα εἶδεν ὅτι ἡ ἀδελφὴ τῆς εὔρε τὸ ἀλεξιβρόχιον, ἐπέστρεψε καὶ ἐμπαικτικῶς ἐπορεύετο πρὸ αὐτῆς.

Ἡ Θεοδώρα δὲν ἦτο τόσο ἀνόητος πλέον· ἤξευρε λίαν καλῶς ὅτι ἡ μήτηρ ἀπετεινετο πάντοτε πρὸς τὴν Καρολίαν, διότι ἐπ' αὐτῆς ἠδύνατο τι νὰ κατορθώσῃ, δηλ. διότι ἡ Καρολίνα εἶχε ὀλιγοτέραν ἀντίστασιν ἢ ἡ ζωηροτέρα ἀδελφὴ τῆς.

Οὕτως ἀναγκάζονται τὰ παιδιὰ νὰ ὑποφέρουσιν ἀδικίας ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σχολείῳ δὲν συμβαίνουσι καλλίτερα.

« Καταμηνύσεις δὲν θέλω, » λέγει ὁ κ. Α, καὶ οὕτως ὑπαγορεύει τὴν ὑποταγὴν τοῦ μικροῦ ὑπὸ τὸν μέγαν, τοῦ καλοῦ ὑπὸ τὸν κακόν. « Εἶνε κακοῦ χαρακτῆρος σημεῖον, τὸ νὰ καταμηνύῃ τις τὸν σύντροφόν του, » λέγει ὁ κύριος Β εἰς τὸν Γουσταῦον, ὅστις παραπονεῖται ὅτι ὁ Λεονάρδος τῷ ἐκτύπησε τὴν ρίνα καὶ τὸν ἠμάτωσε. « Δὲν ἐντρέπεσαι σὺ, μεγάλος νέος, νὰ παραπονῆται εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅταν σοῦ κάμουν τί; » λέγει ὁ κύριος Γ εἰς τὸν Ἑρμαννόν. Καὶ ὁ κύριος Δ εἰς τὴν πρώτην ὥραν τῆς παραδόσεως κάμνει λόγον εἰς τὰ κοράσια περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ φέρωνται καὶ διάγωσι, καὶ ἐν αὐτῷ λέγει: « Ἡ καταμηνύσις εἶναι τι ἀξιοκαταφρόνητον· εἶνε ἄτιμον νὰ καταμηνύῃ τις μίαν συμμαθήτριαν· εἰς πᾶσαν ἔντιμον κοινωνίαν ὁ προδότης στιγματίζεται κτλ.

Καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῶν λόγων τούτων; — Κατὰ τοῦ μικροῦ Λουδοβίκου ἐπιπίπτουσιν εἰς τὸν κήπον τοῦ σχολείου δύο κακὰ παιδιά, θάιρουν αὐτὸν ἀνηλεῶς, ἀπλῶς ἐξ ἀθαδείας καὶ διότι ἠξέουρουν ὅτι δὲν θέλουσι τιμωρηθῆ, καὶ ἔπειτα γελῶντα φεύγουσιν. Ὁ Λουδοβίκος, κλαίων παραπονεῖται πρὸς τὸν κύριον Α, — *τὴν ἀπόκρισιν ἰδὲ ἀνωτέρω!* — ὁ παῖς « τὰ χάνει » ὅτι δὲν δύναται τις ἀτιμωρητὴ νὰ κάμνη τὸ κακόν, εἶνε δι' αὐτὸν ἀξίωμα, καὶ ὅμως ὁ μόνος, ὅστις δύναται νὰ τιμωρήσῃ, ἀποποιεῖται τὴν τιμωρίαν. Κλαίων καὶ ἐρυθρὸς ἐκ τοῦ θυμοῦ ἐν τῇ συναισθήσει τῆς ἀδυναμίας του κατὰ τῶν δύο μεγαλειτέρων, περιπατεῖ ὁ Λουδοβίκος εἰς τὸν κήπον, ἐκεῖνοι δὲ περιπαίζοντες αὐτὸν βαδίζουσι τρία βήματα ὀπισθὲν του.

Ὁ Πέτρος παίξει μετὰ τινων συντρόφων σφαῖραν· τότε ἔρχεται ὁ μεγαλύτερος Ἰούλιος, ἀρπάζει τὴν σφαῖραν καὶ τὴν ρίπτει εἰς ἄλλον. Ὁ Πέτρος κραυγάζει, ὀργίζεται, ἀρπάζει τὸν Ἰούλιον ἐκ τοῦ βραχίονος καὶ θέλει νὰ τὸν καταβάλῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος γελᾷ, τῷ δίδει ἐν βράπισμα κατὰ πρόσωπον καὶ ρίπτει τὴν σφαῖραν ἐκτὸς τοῦ κήπου. « Φέρε μοι τὴν σφαῖραν μου! Θὰ τὸ εἶπω εἰς τὸν κύριον Β, φωνάζει ὁ Πέτρος » εἰπέ το, » λέγει ἐμπαικτικῶς ὁ Ἰούλιος, ἐμβάλλει τὰς δύο χεῖράς του εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἀναξυρίδων του καὶ ἀκολουθεῖ τὸν μικρόν, ὅστις πράγματι κάμνει τὰ παράπονά του εἰς τὸν κύριον Β, — *τὴν ἀπάντησιν ἰδὲ ἀνωτέρω!* — Ὁ Ἰούλιος γελᾷ, καὶ ὁ Πέτρος ἔχασε τὴν σφαῖράν του. — Τὸ ἀνόητον παιδίον εἶχε φαντασθῆ ὅτι ἐπέρασαν οἱ χρόνοι τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἄ, δὲν ἐφθάσαμεν ἀκόμη ἕως ἐκεῖ!

Ὁ κύριος Πλάτων παραπονεῖται ὅτι ὁ δεκαετής αὐτοῦ υἱὸς Λουδοβίκος ἐδάρη ἀνηλεῶς εἰς τὸν δρόμον ὑπὸ τοῦ δεκαπενταετοῦς Ἀλβέρτου Ἑλλήρου. Ὁ Ἀλβέρτος Ἑλλήρος ἠρωτήθη περὶ τούτου καὶ ὠμολόγησεν ἄνευ ἐλιγμῶν καὶ ἀφόβως, ὅτι μετεχειρίσθη τὸν Λουδοβίκον ὅπως τῷ ἔπρεπε. Διατί; Ὁ Λουδοβίκος ἐκακομεταχειρίσθη τὸν μικρόν ἐπταετῆ Φρειδερίκον Ἑλλήρον, ὅστις ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν διδάσκαλόν του αἰτῶν δικαιοσύνην καὶ προστασίαν, ἀλλ' οὗτος τῷ ἀπήντησεν: « Ἄφες με ἤσυχον μὲ τὰς φλυαρίας σου. »! Τί ἔπρεπε τώρα νὰ κάμῃ; Αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν του, ὁ διδάσκαλος δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἰκανοποιήσῃ, διὸ παρεκάλεσε τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν του: « Κάμε σὺ εἰς τὸν Λουδοβίκον ὅ,τι τῷ πρέπει. »

Συνέβη ἤδη νὰ σχηματίζονται δύο κατὰ μικρὸν ἀυξανόμενα κόμματα καὶ μάλιστα νὰ συμπαρασύρονται καὶ οἱ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν πατέρων των μαθητευόμενοι εἰς τοὺς δαρμούς των. Συχνότατα καὶ εὐκολώτατα ἀνατί-

θεταὶ ἡ ἐκδίκησις εἰς τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελφούς, — καὶ τοιαύτη εἶνε περὶ τοῦ ἡ ὄψις, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἐθεώρουν τὴν τοῦ αἵματος ἐκδίκησιν, καὶ ἦτις καὶ σήμερον ἀκόμη ὑποχρεοῖ ἐν τῇ Κορσικῇ καὶ τῇ Σαρδηνίᾳ πάντα εἰς ἐκδίκησιν τῶν συγγενῶν του.

Ἐν δὲ τῷ Σχολείῳ τοῦ Α, ἐν τῇ κλάσει τῶν κορασίων τοιαῦτα δὲν συμβαίνουσι· διότι οὐδεμία καταγγελία ἢ προδοσία γίνεται.

Ἡ γνώμη μου εἶνε: Τὸ παιδίον πρέπει νὰ ἐξανίσταται κατὰ πάσης ἀδικίας, δὲν πρέπει νὰ μένη ἀδιάφορον εἰς μηδεμίαν ἀδικίαν, εἰς μηδεμίαν βιαιοπραγίαν, καὶ εἰς μηδεμίαν νὰ ἀρέσκηται. Περὶ τῆς μυσαρᾶς προδοσίας, ἦτοι τῆς κακοήθους τάσεως τοῦ νὰ φέρῃ ἄλλον εἰς τιμωρίαν, εἰς δυσχέρειαν ἢ εἰς ὑπόνοιαν, οὐδόλως ἐνταῦθα ὀμιλοῦμεν.

Φρειδερίκος: Μητέρα, ἡ Σοφία δὲν ἐκαθάρισε τὰ υποδήματά της εἰς τὴν πρὸ τῆς θύρας ψάθην, ὅτε ἠρχόμεθα ἐκ τοῦ σχολείου.

Μήτηρ: Ὑπέμνησας αὐτὴν τοῦτο ἀμέσως;

Φρειδ: Οὐχί.

Μήτηρ: Διατί ὄχι; τοῦτο ἦτο ἀδικον. Ἐὰν ἡ Σοφία τὸ ἐλησμόνησεν, ὦφειλες σὺ νὰ τῇ τὸ ὑπενθυμίσης ἀμέσως. Τώρα ἀφίνεις τὴν ἀδελφὴν σου νὰ εἰσέλθῃ καὶ τῇ παρέχεις τὸν κόπον νὰ ἐξέλθῃ πάλιν· τοῦτο ὁμοῦ δὲν εἶναι καλόν. Καὶ διατί νὰ διηγηθῆς τὸ πρᾶγμα εἰς ἐμὲ πρῶτον; Διατί νὰ εἶπω ἐγὼ εἰς τὴν ἀδελφὴν σου: « Ὑπαγε ἔξω καὶ καθάρισον τὰ υποδήματά σου; Ἐὰν τις λησμονήσῃ τι, τὸ ὑπενθυμίζει ἄλλος, ἀλλὰ δὲν κρᾶζει καὶ ἄλλους ἵνα τοῖς εἶπῃ: « ἴδετε, ἐλησμόνησε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. »

Εἶτε.

Λίνα: Μητέρα, ὁ Μαυρίκιος ὤθησε τὴν τράπεζαν.

Μήτηρ: Τὸ ἔπραξεν ἐπίτηδες;

Λίνα: οὐχί.

Μήτηρ: Τότε διατί μοὶ τὸ λέγεις; Βεβαίως δὲν δύναμαι νὰ τὸν μαλώσω ἢ τιμωρήσω· ἀρκεῖ ἐντελῶς, ἐὰν σὺ τῷ εἶπῃς: « ὦθεῖς τὴν τράπεζαν, κάθου ἤσυχά, ἄλλως δὲν δύναμαι νὰ γράφω. Ἐὰν ὁ Μαυρίκιος μὲ σκοπὸν σοὶ ἔκαμῃ τι κακόν, τοῦτο θὰ ἦτο ἄλλο· ἀλλὰ τώρα δὲν ἐννοῶ διατί μοὶ εἶπες, ὅτι ὤθησε τὴν τράπεζαν. »

Ἐὰν τὰ παιδιά ἀνετράφησαν κατὰ τὰς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς μου ἐκτεθείσας ἀρχάς, οὐδεμία ποταπότης δύναται νὰ προέλθῃ ἐξ αὐτῶν. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ πρόσχε μετὰ πάσης ἐνεργείας. « Οὐδεμίαν ἀδικίαν πρέπει νὰ ὑπομείνωσιν. » Ὅστις διὰ τῆς ὀρισμένης ἐκκλήσεως εἰς τὸν πατέρα, τὸν διδάσκαλον, δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν του, οὗτος θέλει τὸ λάβῃ διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ βραχίονος, καὶ ὁ θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ ἀπὸ μίαν τοιαύτην

κατάστασιν, ἐν ἧ μόνον ἡ βία ἤθελε διοικεῖ! Εἴτε, ἐὰν δὲν δύναται νὰ τῷ λάβῃ μόνος, του, ἀπολύει τὴν ἀδύνατον ἐργὴν του κατ' ἐκείνων, οἵτινες εἶνε ἀδυνατώτεροι αὐτοῦ, δηλ. θεωρεῖ ἑαυτὸν τρόπον τινὰ ἀπεζημιωμένον διὰ τὰ ἄδικον, ὅπερ αὐτὸς ὑπέστη, διὰ τὰς ἀδικίας, ἃς αὐτὸς κάμνει εἰς ἄλλους, καὶ ἀντιζυγίζει τοὺς πόνους τῆς ἀδυναμίας του διὰ τῆς χαρᾶς τῆς δυνάμεώς του. Ἄλλ' ἀμφοτέρωθεν δὲν πρέπει νὰ γίνωνται.

Ὅταν ὁ νέος προσέρχεται εἰς τεχνίτην τινὰ ὡς μαθητευόμενος, ἀπολύουσιν ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἐργάται τοὺς θυμούς καὶ ἰδιοτροπίας των, ὡς καὶ ἡ παροιμία λέγει: «ἔτη μαθητευομένου—ἔτη δύσκολα,» καὶ ἐὰν γείνη στρατιώτης, τότε ἡ περὶ ἀρχία ἀπαιτεῖ πλήρη καὶ τελείαν ὑπακοήν.

Ἐναντίον τῶν ἐπιδράσεων τούτων φύλαττε εἰς τὸν οἶκόν σου τὰ ἐπόμενα τρία ἀξιώματα.

Τὸ παιδίον δύναται καὶ οφείλει νὰ λέγῃ ἄδικον, ὅ,τι τῷ φαίνεται τοιοῦτον, καὶ ἐὰν λέγον τοῦτο μεταχειρίζεται αὐστηρὰς ἐκφράσεις, αὐστηροτέρας ἐκείνων, ἃς ἡμεῖς μεταχειρίζομεθα, οὐδόπως πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ. Ἐὰν πλανᾶται, πρέπει νὰ διδαχθῇ.

Οὐδὲν ἄδικον πρέπει νὰ ὑπομένῃ, καὶ ὅσον δύναται οὐδὲν πρέπει νὰ ἀφίη νὰ γίνηται. Ἐὰν παιδίον τι τῶν ἀγυῶν διερχόμενον παρὰ τὴν ὀπωροπώλιν τῆ ἀρπάζῃ τὸ ὠραιότερον μῆλον καὶ φεύγῃ, ὁ δὲ Ἄλφρέδος σου τρέχῃ κατόπιν του, τῷ ἀφαιρῇ τὸ μῆλον καὶ τὸ φέρῃ ὀπίσω, ἀλλ' ἀπωθεῖται ὑπὸ τοῦ κλέπτου πρὸς τὸν τοῖχον τόσον βιαίως, ὥστε ἐκδαίρεται τὸ μέτωπόν του, τότε δὲν πρέπει νὰ εἴπῃ: «Αὐτὸ τώρα ἐκερδήσαμεν! Τί σὲ ἐμελλε; Διὰ τί νὰ ἀναμιγνύσῃς εἰς ξένας ὑποθέσεις.»—Ὅχι, ὁ Ἄλφρέδος ἔχει πράξει δικαίως, καὶ ἡ πληγὴ ἐπὶ τοῦ μετώπου του εἶνε ἐπίσης ἐντιμος ὡς καὶ ἡ τοῦ στρατιώτου, ἢν οὗτος ἐν τῷ ὑπὲρ πατρίδος πολέμῳ λαμβάνει ἀμφοτέροι ὑπερῆσπισαν τὸ δίκαιον.

Οὐδέποτε πρέπει νὰ συντομευθῇ ἢ ἀπαγορευθῇ εἰς τὸ παιδίον ἡ ὑπεράσπισις ἑαυτοῦ. Πῶς τοῦτο συμβαίνει, ἐπικνηλημένως ἔδειξα. Παραδείγματα εὐρίσκονται¹ ἐν τῇ XXII ἐπιστολῇ (σελ. 349), ἐν τῇ XXV (σελ. 379 καὶ 380), κτλ. ἐνταῦθα προσέτι δύο, ἅτινα καὶ ἀλλαχοῦ μὲν διηγῆθαι ἤδη, ἀλλ' ἅτινα μοὶ φαίνονται λίαν κατάλληλα.

Ἐν μεγάλῳ ἐρεθισμῷ εἰσέρχεται ἡ μήτηρ εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐρωτᾷ: «Ποῖος πάλιν μοῦ ἀπέλυσε τὴν γάταν ἐκ τοῦ δωματίου;

Υἱός: Ὅτε πρὶν ἦλθον ἐκ τοῦ σχολείου καὶ ἔβηκα τὸν χαρτοφύλακά μου εἰς τὸ δωμάτιον, ἔτρεξεν ἡ γάτα ἔξω.

¹ Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ X. Πούλιου, ἐκδοθέντι «βιβλίῳ τῶν γονέων.»

Μήτηρ: Ἔτσι; Λοιπὸν ἐγὼ μὲν τὴν κλείω μέσα, σὺ δὲ τὴν ἀπολύεις! Τώρα ὑπῆγε πάλιν εἰς τὸ γάλα.

Υἱός: Ἀλλὰ βεβαίως δὲν πταίω ἐγώ!

Μήτηρ: Καὶ τίς ἄλλος πταίει λοιπὸν; Βέβαια εἶνε πταίσμα σου. Διατί νὰ τὴν ἀφήσῃς νὰ ἐξέλθῃ;

Υἱός: Δὲν ἤξευρον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐξέλθῃ.

Μήτηρ: Μὴ λέγε ἀνοησίας! Μὴ νόμιζες ὅτι τὴν κλείω δι' ἀστείότητα;

Υἱός: Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς μοὶ εἶπε τοῦτο, οὐδὲ ὅτι ἦτο κλεισμένη.

Μήτηρ (θυμωθεῖσα): Ἐν συντόμῳ οὐδεμίαν εἶχες ἐργασίαν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ εἶσαι αὐθάδης καὶ κακοανατεθραμμένος νέος, διότι θέλεις πάντοτε νὰ ἔχῃς δίκαιον.

Υἱός: Σὺ μοὶ εἶπες, ὅταν ἔρχομαι ἐκ τοῦ σχολείου, νὰ θέτω πρῶτον τὸν χαρτοφύλακά μου εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἔπειτα—

Μήτηρ: (δικακώπτοσα αὐτὸν): Σιώπα πλέον, εἰδὲ μὴ θὰ σοῦ δώσω μίαν εἰς τὸ στόμα.

Τοιοῦτοτρόπως ἀποκόπτει τις τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ προσβληθέντος, ὅταν ἐννοήσῃ ὅτι ἔχει ἄδικον, καὶ ὅμως δὲν θέλει νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο συμβαίνει, τὸ νὰ μὴ ἀφίη τις τὸν κατηγορούμενον διόλου νὰ δμιλήσῃ, ὡς εἰς τὴν ἐπομένην περίπτωσηιν.

Ὁ μικρὸς Κάρολος κατὰ τύχην ἤκουσεν ὅτι σήμερον εἶνε τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς του λαμβάνει παρὰ τῆς ἀδελφῆς του τεμάχιον ἐρυθρᾶς ταινίας καὶ καταβαίνει περιχαρῆς ἐν τῷ κήπῳ, ἵνα ἐτοιμάσῃ διὰ τὴν μητέρα του ἀνθοδέσμη. Μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἐκλέγει τὰ ἄνθη, δεκάκις τὰ ἀπορρίπτει καὶ δεκάκις τὰ ἀντικαθιστᾷ, τὰ συνθέτει ὅτε μὲν οὕτως ὅτε δὲ ἄλλως· τέλος εἶνε ἐτοιμῆ ἡ ἀνθοδέσμη, καὶ—τόσον ὠραῖον ὁ Κάρολος οὐδέποτε ἐπὶ τῆς ζωῆς του εἶχεν ἰδεῖ. Καὶ πόσον θὰ γελάσῃ ἡ μήτηρ! Τοιοῦτόν τι βεβαίως δὲν περιμένῃ!

(ἀκολουθεῖ).

ΕΚ ΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ
ΤΟΥ GUSTAV TAULOM.

BIBLION Α'.

Ἱστορία συνοπτικωτάτη τῆς πορείας τῶν γυμνασίων¹ ἀπὸ τῆς
συστάσεως αὐτῶν μέχρι τῆς σήμερον.

ΚΕΦ. Α'.

Ὄνομα καὶ καταγωγή τῶν γυμνασίων. — Γυμνασιακὴ παιδεία
παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις.

§ 88.

Τὸ ὄνομα «*γυμνάσιον*» εἶναι λέξις, ὡς γνωστὸν ἑλληνικὴ. Τὸ Δύ-
κειον ἢ Ἀκαδημία τὸ Κυνόσαργες ἦσαν γυμνάσια οὐ μακρὰν τῶν Ἀθη-
νῶν κείμενα. Ἐπειδὴ δ' ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων ἐν τῇ «*Ἀκαδημίᾳ*» κατήν-
τησε διὰ τοῦτο ὄχι κακῶς νὰ γίνηται τοῦ ὀνόματος τούτου χρῆσις εἰς
δείξιν ἀνωτέρων διδασκαλίας καθιδρυμάτων, ἐν ᾧ τὸ Δύκειον καὶ περ τοῦ
Ἀριστοτέλους ἐν αὐτῷ διδάξαντος, κυρίως διετήρησε τὴν σημασίαν γυμνα-
σίου ἀπλῶς, ὅπως ἡμεῖς ἐννοοῦμεν αὐτὸ σήμερον.

§ 89.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ «*παλαιστρα*» καὶ τὸ «*γυμνάσιον*» παρὰ τοῖς
Ἑλλήσιν ἦσαν πράγματα παντάπασιν ἀλλήλων διάφορα, ἐκείνης μὲν διὰ
τοὺς παῖδας ὠρισμένης, τοῦ δὲ γυμνασίου διὰ τοὺς ἐφήβους. Ἀλλ'
ὅμως αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀμφοτέρω καταδεικνύουσιν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐσκο-
πεῖτο κυρίως ἡ σωματικὴ ἀσκησης, οὐδόλως χωριζομένη ἀπ' ἀρχῆς ἤδη
καὶ ἐκ παλαιότητος κατὰ τὰς ἠθικὰς τῶν Ἑλλήνων ἰδέας ἀπὸ τῆς μου-
σικῆς διαπλάσεως καὶ μορφώσεως. Ἄν δὲ καὶ τὰ γυμνάσια τοῦ Χριστια-
νισμοῦ δύνανται νὰ μᾶς δείξωσιν, ὅπως ν' ἀποσπασθῇ καὶ τοῦ ἀρχικοῦ
καὶ κυρίου αὐτοῦ σκοποῦ νὰ μακρυνθῇ καθιδρυμὰ τι δύναται, τὴν τοιαύ-
την ἀπομάκρυνσιν καὶ παραμόρφωσιν καταδείκνυσι κυρίως αὐτὴ τῆς Ἑλ-
λάδος τῶν γυμνασίων ἡ πορεία.

§ 90.

Τὰ γυμνάσια κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀπετέλουν τὸ

¹ Ὁ συγγραφεὺς, ἐννοεῖται, ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ γυμνάσια τῆς πα-
τρίδος αὐτοῦ Γερμανίας.

θέατρον, τὸ κέντρον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὅλου ἀνθρώπου κατὰ τε τὸ σῶμα
καὶ τὴν ψυχὴν. Τῶν Ἀθηνῶν οἱ νέοι ἔδει νὰ διαδράμωσιν, ἀπὸ τοῦ 7ου
ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἀρχόμενοι, τριπλῆν τινα μαθημάτων σειρὰν
(*cursus*)· ὁ μὴ πράττων τὸ τοιοῦτον οὐδόλως ἐθεωρεῖτο ἀνὴρ ἐλεύθερος
(ἐλευθερίου ἀγωγῆς). Δῆλα δὲ οἱ νέοι εἶχον νὰ διανύσωσι τὴν τῶν γυμνα-
σιαστικῶν (ἴτοι τὴν γυμναστικὴν) διδασκαλίαν παρὰ τῷ «*παιδοτροβῆ*»
εἶτα τὴν «*μουσικῆν*» ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, παρὰ τῷ
κιθαριστῇ, καὶ τὴν «*μουσικῆν*» ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ,
τοῦτ' ἔστι τὴν τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων σειρὰν, παρὰ τῷ γραμμα-
τιστῇ. Τῶν γυμνασίων δὲ τὰ οἰκοδομήματα, τὰ πρὸς κοινὴν τῶν πολι-
τῶν χρῆσιν ὠρισμένα, ἅμα καὶ τὰ κάλλιστα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἐπισκο-
πούμενα καὶ διευθυνόμενα ὑπὸ τῶν γυμνασιάρχων, κοσμητῶν, σωφρονι-
στῶν κτλ. εἰς ἃν τὴν ἐντιμον θέσιν σὺν τῷ χρόνῳ προΐοντι πολλαὶ καὶ
ποικίλαι μεταβολαὶ εἰσεχώρησαν.

§ 91.

Οἱ καθ' ἡμᾶς σωματικοὶ ἀγῶνες καὶ τὰ γυμνάσια, ὅπως δηλ. ἐννοῦν-
ται παρ' ἡμῖν σήμερον ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἐν ἀσυγκρίτως μεί-
ζονι ἀφθονίᾳ καὶ ποικιλίᾳ κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτῶν ὑπὲρ
τοῦ καλοῦ καὶ τῶν ἠθικῶν αὐτῶν ἰδεῶν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ σώματος
πρὸς τὴν ψυχὴν.

§ 92.

Οἱ κιθαρισταὶ ἐδίδασκον τοὺς νέους ὄχι μόνον τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἐγύ-
μναζον αὐτοὺς προσέτι καὶ περὶ τὴν κατασκευὴν στίχων (στιχοουργίαν),
ὡς καὶ περὶ τὴν ρυθμικὴν καὶ τὴν μελωδικὴν, πλήθους πολλοῦ ᾠσμάτων
ἐκμανθανομένων καὶ ἀπὸ στήθους λεγομένων. Τὸ κύριον δὲ θέμα τοῦ κι-
θαριστοῦ καὶ ἡ μεγίστη αὐτοῦ φροντίς συνίστατο εἰς τὸ καταρτίσαι καὶ
καλῶς παρασκευάσαι τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν καὶ
μόρφωσιν. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὠμίλησαν καὶ ἔγραψαν
«*περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς μουσικῆς ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου.*»

§ 93.

Ὁ δὲ γραμματιστὴς ὄφειλε νὰ διδάξῃ «*τὰ πρῶτα στοιχεῖα.*» Ἡ διδα-
σκαλία τῆς ἀναγνώσεως φαίνεται τὸ κύριον καὶ οὐσιωδέστατον αὐτοῦ ἔρ-
γον, πρὸς δὲ καὶ ἡ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γνωριμία πρὸς τὸν Ὅμηρον Ἡσό-
δον κτλ.

§ 94.

Μετὰ τὰ Περσικὰ εἰσδυσάσεως τῆς ἀβρότητας καὶ παραλύσεως τῶν ἠθῶν,

περιστάλη οὐχὶ ὀλίγον καὶ ἡ ἔντιμος τοῦ «παιδοτρίβου» καὶ τοῦ «κιθαριστοῦ» θέσις, ἐν ᾧ τῶν γραμμάτων δὲ κύκλος εἶχε καταστῆ εὐρύτατος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο συνδέεται στενότερα μετὰ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν οἱ σοφισταὶ ἐξήσκησαν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰσεχώρησεν εὐθὺς «ἡ κριτικὴ τέχνη» τούτ' ἔστιν ἡ γραμματικὴ καὶ ἐν γένει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρμηνεία τῶν ποιητῶν ἐν τοῖς σχολείοις. Ἡ δὲ μαθηματικὴ εἰσῆχθη εἰς τὰ σχολεῖα ἰδίως τῆ συνεργείᾳ τοῦ Πλάτωνος· γεωγραφία δὲ πάλιν καὶ ἱστορία ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ἔμενον τῶν σχολείων ἀποκεκλεισμένοι. Διδάσκαλοι δὲ τῆς νεολαίας ἦσαν οἱ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες, καὶ ὅτε βραδύτερον ἀνιδρύθησαν ἑδραὶ, ἀφ' ὧν εὐρύτερα μαθημάτων ἀνωτέρων σειρὰ ἐδιδάσκετο, ἐν Ἀθήναις, Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀπολλονίᾳ, Ῥόδῳ, Ταρσῶ κτλ. διὰ τοὺς ὄριμωτέρας ἡλικίας νέους, τὰ καθιδρύματα ταῦτα ἦσαν ἐν μέρει μὲν ὁμοίωτα πρὸς ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον «γυμνάσιον» ὀνομάζομεν, ἐν μέρει δὲ πρὸς ὅ,τι σήμερον κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ «παρεπιστήριον» καλεῖται.

§ 95.

Παρὰ Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει εὐρηται τῆς «γυμνασιακῆς διδασκαλίας» εἴδησις ἐπιστημονικὴ ἐν τῇ «κλίμακι» αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ῥητορικῆς καὶ γυμναστικῆς. Ὁ Σπεύσιππος συνέγραψε περὶ τὰ 350 τὴν πρῶτην ἐγκυκλοπαιδείαν πρὸς χρῆσιν τῆς νεολαίας, περιέχουσαν λίαν πιθανῶς τὰς τέσσαρας τέχνας τὴν «γραμματικὴν» τὴν «γυμναστικὴν» τὴν «μουσικὴν» καὶ τὴν «γραφικὴν» περὶ ὧν ὁ Ἀριστοτέλης διατείνεται ὅτι ἐν «ἐν αὐταῖς συνήθως διδασκομένη ἐγυνάζετο ἡ νεολαία» καὶ ὧν τὸν ἀριθμὸν αὐτὸς ὁ Σταγειρίτης ἐπηύξησε τὴν «μαθηματικὴν» τὴν «διαλεκτικὴν» καὶ τὴν «ῥητορικὴν» προσθέμενος, ὡς λίαν οὐσιώδεις εἰς ἐμβριθεστέραν καὶ ἀσφαλεστέραν σπουδὴν καὶ μελέτην. Ἐνταῦθα δ' ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον τὸ μετὰ ταῦτα τόσον ἐξακουστὸν ἐκεῖνο *trivium* καὶ *quadrivium*, περὶ ὧν κατωτέρω. Ἡ δὲ γραφικὴ τότε κυρίως προσελήφθη εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς, ὅτε πλέον εἶχε διαμορφωθῆ καὶ ἀκμάσει ἡ σχολὴ τῆς ζωγραφικῆς ἐν Σικυῶνι ἐπ' Ἀριστοτέλους.

§ 96.

Ἄν δὲ μετὰ τῆς γνώσεως ἡμῶν, ἣν ἔχομεν περὶ τῶν γυμνασίων, συνδέεται καὶ ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ γυμνάσιον εἶναι καθίδρυμα, ἐν ᾧ ξένοι διδάσκονται γλῶσσαι¹, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἅμα καὶ τὴν βάσιν τῆς γυμνασιακῆς

1 Ἐνταῦθα κυρίως ἐννοοῦνται ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ γλῶσσα.

παιδείσεως καθ' ὅλου, τότε δύναται τις καὶ δεῖν ν' ἀναζητῆ τὴν γέννησιν καὶ ἀνάπτυσιν τῆς περὶ γυμνασίου ἐννοίας ἡμῶν μάλιστα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ἐξ ὅτου ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ παιδείας ἐν Ῥώμῃ εἶχε γίνεαι καταφανής. Ἄλλ' ἐν ταύτῳ δεῖν νὰ μὴ παρίδῃ τις ὅτι οἱ Ἕλληνας δὲν ἐγνώριζον γλῶσσαν τῆς ἐκυτῶν ὑπερτέραν ἐν τε τῇ ἐσωτερικῇ λαμπρότητι καὶ τελειότητι, ἐξ ἧς νὰ δύνηται νὰ προκύβῃ μεγάλη τις ὠφέλεια. Πιθανότατον δὲ ὅτι, εἰ καὶ αἱ ἡμέτεραι γνώσεις περὶ τῆς ἐναλλαγῆς σχέσεως τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν λίαν ἑλλιπεῖς ὑπάρχουσιν, αἱ πολλαὶ τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου ἀντικαθίστων πᾶσαν ἄλλην ξένην γλῶσσαν. Ὅντως δ' ἀναγκαῖον ὑπῆρχεν, ὅπως ὀνομάζεται τις καὶ θεωρεῖται μεμορφωμένος καὶ ἐλευθερίου ἀγωγῆς τυχὼν Ἕλληνα, νὰ γνωρίζῃ οὐ μόνον τὴν γλῶσσαν τοῦ «ποιητοῦ» ἀλλὰ καὶ τὰς δωρικὰς ὑποδιαλέκτους ἦτοι τῆς δωρικῆς διαλέκτου τὰς διαφορὰς καὶ τὰ κατὰ τόπους γλωσσικὰ ἰδιώματα, ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους τὸ τελευταῖον τοῦτο. Ἄλλως οἱ Ῥωμαῖοι εἰσὶν οἱ πρῶτοι οἱ ξένην γλῶσσαν εἰς τὰ σχολεῖα αὐτῶν εἰσαγαγόντες, καὶ διδασκαλίας καὶ σπουδῆς ἰδίως ἀντικείμενον αὐτὴν καταστήσαντες.

§ 97.

Ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους ὁ Ῥωμαῖος παῖς ἀρχόμενος ἐλάμβανε τὰ πρῶτα «στοιχειώδη μαθήματα» παρὰ τῷ γραμματιστῇ, τὰς ἀρχὰς τῆς γραμματικῆς οὐ μόνον τῆς Ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Λατινικῆς διδασκόμενος. Ὁ Κοϊντιλιανὸς μάλιστα (Α'. β'. 12) παρορμᾷ τοὺς Ῥωμαίους ἔτι πρῶτῳ μῶτερρον εἰς ἑναρξιν τῆς μαθήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

§ 98.

Οὔτω δὲ θεμελιούμενος ὁ παῖς ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν πρῶτων στοιχείων τῆς γραμματικῆς, μετέβαινεν ἔπειτα εἰς τὴν σχολὴν τοῦ *literati* ἦτοι τοῦ «γραμματικοῦ» οὗτινος ἡ διδασκαλία κατ' αὐτὸν τὸν Κοϊντιλιανὸν εἰς δύο μέρη διηρεῖτο, τὸ μὲν εἰς τὸ ὀρθῶς ὁμιλεῖν καὶ γράφειν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐρμηνείαν συγγραφέων, μάλιστα ποιητῶν, Ἑλλήνων ἅμα καὶ Λατίνων. Ἡ γραμματικὴ δ' αὕτη διδασκαλία ἐγίνετο καθ' ὥρας ὠρισμένας, περιλαμβάνουσα ὀρθογραφίαν, ἑτυμολογίαν καὶ σύνταξιν, καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραφέων ἅμα ὑπαρχούσης (πρὸ παντὸς Ὀμήρου, Μενάνδρου Βεργιλίου κτλ.)

§ 99.

Ἀποπερατῶν τις τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων τοῦ «γραμματικοῦ» παρα-

ταινομένων συνήθως ἀπὸ τοῦ 12—16 ἔτους, τῷ ἐπομένῳ ἔτει ἤρχετο τῆς ἀκροάσεως μαθημάτων παρὰ τῷ «*ρήτορι*» ὅστις πάλιν τὸ μὲν ἐξηκούθει τὴν ἀνάγνωσιν συγγραφέων, πάντοτε τῶν ἱστορικῶν καὶ ρητόρων προτιμωμένων, τὸ δὲ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ περὶ τὴν ρητορικὴν ἀσκῶν ἐγύμναζεν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τινες ἰδιαιτέρως περὶ τὴν ρητορικὴν μόνην ἀσχολούμενοι ἰδιωτικῶν ἐλάμβανον διδάσκαλον «*rhethorem graecum*» καλούμενον. Ἡ δὲ μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ σχετικῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παρεμελήθησαν. (ἀκολουθεῖ)

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΠΡΟ

ΚΩΝΣΤ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ.

§ 1. Ἡττώ, τουτέστι ποιῶ ἠττώσθαι ἢ τιῶ.

Ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καθαρᾷ γλώσσῃ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγτο μὲν συχνάκις ἡσσάμαι ἢ ἠττώμαι καὶ Ἴωνικῶς ἑσσοῦμαι, ἀλλ' οὐδέποτε ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἠττώ. Τὸν τύπον τοῦτον παρακκοιμμένον καὶ ἀδόκιμον ὄντα εὐρίσκουμεν παρὰ τῷ Πολυβίῳ καὶ ἄλλοις συγγραφεῦσι τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ.

Πολύβ. σελ. 87,23 Οὐλοχ. «*ἠττησε μὲν τὰς ψυχὰς τῶν ὑπεναντίων.*» σελ. 204,12 «*πάντας ἠττησε ταῖς ψυχαῖς τοὺς ὑπεναντίους.*» σελ. 862,19 «*ἐὰν μὴ τις ἐκ τοῦ προφανοῦς μαχόμενος ἠττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιταττομένους.*» Πρβ. καὶ σελ. 891,3 καὶ σελ. 1239,25 καὶ σελ. 1362,12. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ καὶ τὰ μετὰ τῆς προθέσεως ΠΡΟ συγχεόμενον, οἷον σελ. 163,2 «*τὸ γὰρ ἐπιλαβόμενον τῆς ὁρμῆς τοῦ κλειόμενου καὶ προηττήσαν τὰς ψυχὰς τῶν δυνάμεων τοῦτο ἦν.*»

Διόδ. Σικελ. ΙΕ', πζ', 3 «*οἱ δὲ Βοιωτοὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπὸ κράτους ἠττηκότες καὶ κρατοῦντες τῶν πεπτωκότων, κτέ.*». Κ', λ', 4 «*κατὰ κράτος ἠττησε.*» ΚΘ', 20 «*ἠττησε τὴν Καρχηδόνα*» (Πρβ. Σχαιφῆρον Ἀριστοφ. Πλούτ. σελ. 525).

Ἐπίκτ. Ἐγγειρ. ΑΔ' «*πρόσεχε μὴ ἠττήσῃ σε τὸ προσηνὲς αὐτοῦ καὶ ἡδὺ καὶ ἐπαγωγόν.*» Διατρ. Γ', ιβ', 11 «*ὑπὲρ τοῦ γινῶναι εἰ ὁμοίως ἠττώσῃ σε αἱ φαντασίαι.*» Γ', κέ, 6 «*ἠττώ με φαντασία παιδισκαρίου καλοῦ.*»

Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. ΙΒ', ζ', 4 «*πολλὰς πολλάκις ἠττησαν μυριάδας.*» ΙΕ', β', 5 «*τὴν δ' Ἀλεξάνδρον ἠττησε μὲν οὐδὲν τῶν τοιούτων.*» Ἰουδ. Πολ. Δ', γ', 10 «*ἀνεγέγκαι τις ἂν εἰς τὴν ἀπαξ ἠττήσασαν τύχην.*»

Δίων Κάσσ. ΜΗ', κά, 6 «*εἰς ἀθυμίαν ἐμβαλὼν ἠττησε.*» ΞΒ', ιά, 3 «*καὶ γὰρ αὐτοὺς τούτους τοὺς νῦν ἀντικαθεστῶτας ἠττήσαντες κεχειρώμεθα.*» Εἶπε δ' ὁ Δίων καὶ «*τοὺς μὲν νικῶντας ἠττησε, τοῖς δὲ δὴ κρατούμενοις νίκην ἔδωκεν*» (Τόμ. Α', σελ. 43 Διὸν. Πρβ. καὶ σελ. 95).

Ἀθῆν. σελ. 391, ε «*καὶ ὁ ἠττήσας τὸν ἠττηθέντα διὰ παντός ὀχεύει.*» Στέφαν. Βυζ. σελ. 208, 1 «*ὃν ἠττησε Διόνυσος.*»

Ἐπιφάν. Τόμ. Α', σελ. 131,16 «*τὴν τὸν διάβολον ἠττήσασαν.*» Τόμ. Β', σελ. 213,25 «*τῇ τῆς ἀληθοῦς πίστεως διδασκαλίᾳ ἠττήσαμεν*» (Πρβ. καὶ σελ. 699,26). Τόμ. Γ', σελ. 85,24 «*εἶνα αὐτὸν ἠττήσῃ.*» Ἀναγινώσκειται δὲ καὶ παρ' Ὀριγένει Τόμ. ΙΖ', σελ. 196 «*πολλῶν φαύλων γινομένων ἐπὶ γῆς διὰ τὰ ἠττώματα πνευματικὰ τῆς πονηρίας ὄντα ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,*» ὅπερ ὁ Βεντλῆσιος μετέγραψε «*διὰ τὸ ἠττήσθαι τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας ὄντων ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.*»

Μυθ. Αἰσώπ. 21, γ' «*ἠττησα τὸν ἴδιον ἐχθρόν μου.*» 291, β' «*οὐ παραλόγως γαλέαι ἡμᾶς ἠττώσιν*» καὶ «*κατὰ κράτος τοὺς μύας ἠττήσασαι ἔτρεψαν τοὺς δυστήνους εἰς φυγὴν.*»

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Ζ', σελ. 1157,28 «*Ἀμαζόνας γὰρ Ἀρεὸς οὕσας ἠττηκότες κτέ.*». Πρβ. καὶ Κεδρην. Τόμ. Β', σελ. 344,17.

Εὐστάθ. Παρεκβ. εἰς Ὀμηρ. σελ. 1708,27 «*γεῦσις μὲν γὰρ περίεργος οὐκ ἂν ῥᾶον ἠττήσῃ ἄνδρα φιλόσοφον.*» σελ. 1882,29 «*ἠττήσας δηλαδὴ τοὺς τσοῦτους.*» Παρεκβ. εἰς Διονύσ. σελ. 347,42 «*τὸν Κύρον οἱ Σάκαι ἠττήσαντες, εἶτα ἐξ ὑποστροφῆς ἐκείνου ἠττηθέντες διὰ μέθην ἀπώλοντο.*» σελ. 393,40 «*ὃν στρατηγὸν ὄντα Ῥωμαίων οἱ Πάρθοι ἀνεῖλον ἠττήσαντες.*»

Σχολ. Ἡροδ. σελ. 431 Στείν. «*καὶ μαθὼν ἐξ αὐτοῦ ὅτι σε καὶ ἠττήσῃ καὶ αἰχμάλωτον λήψεται κτέ.*».

Σχολ. Αἰσχύλ. σελ. 434,28 «*ἡ ὁρμὴ τοῦ τόξου ἐστὶ τὸ νικῆσαν καὶ ἠττήσαν τοὺς Ἀθηναίους.*»

Σχολ. Ἀριστιδ. σελ. 238,34 «*ἐπειδὴ ἐμνησιακάκι Ἀθηναίους ὅτι ἠττησαν τὸν Εὐρξην τὸν πρόγονον αὐτοῦ.*»

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Θεοδώρῳ τῷ Προδρόμῳ Ε', 174 «*ὡς εἰ μὲν ἠττήσοιτε, μικρὸς ὁ κράτος*» (Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον Ἀριστ. Πλούτ. σελ. 525).

Παρατηρητέον ἐν τέλει: ὅτι ὁ Σουῖδας μνημονεύει παρακείμενον ἡσσηκότες, ὃν ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἀορίστου ἠττήσαντες.

§ 2. Νικῶ-ἡττώμαι

Ἐπειδὴ ἄχρηστον καὶ παντελῶς ἄγνωστον ὑπῆρχε τοῖς παλαιοῖς τὸ ἡττώ, διὰ τοῦτο ὡς ἐνεργητικὸν τοῦ ἡττώμαι παρελαμβάνετο ἐπ' αὐτῶν τὸ νικῶ, οὗ τὸ παθητικὸν νικῶμαι ὁμοίαν καὶ παραπλησίαν τῷ ἡττώμαι ἐμφαίνει ἔννοιαν.

Θουκυδ. Β', 89 «ἀναμιμνήσκω δ' αὖ ὑμᾶς ὅτι νεικῆκατε αὐτῶν τοὺς πολλοὺς ἡσσημένων δὲ ἀνδρῶν οὐκ ἐθέλουσιν αἰ γινῶμαι πρὸς τοὺς αὐτοὺς κινδύνους ὁμοῖαι εἶναι.» Ζ', 34 «καὶ νομίσαντες δι' αὐτὸ οὐκ ἡσάσθαι, δι' ὅπερ οὐδ' οἱ ἕτεροι νικᾶν· οἱ τε γὰρ Κορίνθιοι ἠγάσαντο κρατεῖν εἰ μὴ καὶ πολὺ ἐκρατοῦντο οἱ τ' Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἡσάσθαι ὅτι οὐ πολὺ ἐνίκων.» Πρβ. καὶ Β', 39 «κρατήσαντές τέ τινες ἡμῶν πάντας ἀυχοῦσιν ἀπεῖσθαι καὶ νικηθέντες ὑφ' ἀπάντων ἡσῆσθαι» καὶ Ζ', 44 «καὶ τῶν Ἀθηναίων οἱ μὲν ἤδη ἐνίκωντο, οἱ δ' ἔτι τῇ πρώτῃ ἐφόδῳ ἀήσθητοι ἐχώρουν.» Κεῖται δὲ καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ Γ', 46 «νίκη μὲν οὐδ' ἄλλος, ἀρήσαται δ' ἐγένοντο.»

Λυσ. κατ' Ἐρατοσθ. 92 «ἠναγκάζεσθε πολεμεῖν τοιοῦτον πόλεμον, ἐν ᾧ ἡττηθέντες μὲν τοῖς νικήσασιν τὸ ἴσον ἔχετε, νικήσαντες δ' ἂν τούτοις ἐδουλεύετε.»

Ἄνδοκιδ. περὶ τῆς πρὸς Λακεδ. Βίρ. 26 «ἵνα ἡττώμενοι μὲν καὶ τὴν οἰκίαν χώραν ἀπολέσωμεν πρὸς τῇ Κορινθίων, νικήσαντες δὲ τὴν Κορινθίων Ἀργείων ποιήσωμεν.»

Ἰσαί. περὶ τοῦ Ἄγν. κλήρ. 24 «τὸν μὲν ἡττᾶσθαι, τὸν δὲ νικᾶν.» Μοχθηροτάτη εἶνε ἡ ἀνάγνωσις «τὸν μὲν νικᾶσθαι, τὸν δὲ ἡττᾶν» (ἴδε Βαλκενάριον Διατρ. σελ. 261 καὶ Σχοιμαννὸν Ἰσαί. σελ. 146).

Πλάτ. Μενεξ. σελ. 243, δ' «τῇ δὲ ἡμετέρᾳ αὐτῶν διαφορᾷ ἐκρατήθημεν, οὐχ ὑπὸ τῶν ἄλλων· ἀήττητοι γὰρ ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ γε ἐκείνων ἐσμέν, ἡμεῖς δ' αὐτοὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἐνικήσαμεν καὶ ἡττήθημεν.» Νόμ. σελ. 904, β' «νικῶσαν ἀρετήν, ἡττωμένην δὲ κακίαν.» σελ. 955, β' «εἴαν τε ἡττᾶται ἀγωνιζόμενος εἴαν τε καὶ νικᾷ.» Τὰντίγραφα ἔχουσιν ἡττηται, ὅπερ ὁ Βοϊκκιος μετετύπωνεν εὔ ποιῶν εἰς τὸ ἡττᾶται. Μεγάλως σφάλονται οἱ ἀναγινώσκοντες ἡττῆται.

Ξενοφ. Ἀπομν. Δ', δ', 47 «πῶς δ' ἂν ἦττον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡττώτο ἢ πῶς ἂν μάλλον νικῶν;». Ἀναβ. Β', δ', 49 «δῆλον γὰρ ὅτι ἐπιτιθεμένους ἢ νικᾶν δεήσει ἢ ἡττᾶσθαι.» Γ', α', 2 «ὥστε εὐδηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἂν κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ οὐδεὶς ἂν λειψθεῖη.» Γ', β', 39 «τῶν μὲν γὰρ νικῶντων τὸ κατακάνειν, τῶν δ' ἡττημένων

τὸ ἀποθνήσκειν ἐστὶ καὶ εἰ τις δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, κρατεῖν πειράσθω· τῶν γὰρ νικῶντων ἐστὶ καὶ τὰ ἑαυτῶν σώζειν καὶ τὰ τῶν ἡττημένων λαμβάνειν.» Πρβ. καὶ Ἑλλην. Α', ζ', 33 «μὴ τοίνυν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀντὶ μὲν τῆς νίκης καὶ τῆς εὐτυχίας ὅμοια ποιήσητε τοῖς ἡττημένοις τε καὶ ἀτυχοῦσιν.»

Δημοσθέν. σελ. 497, 23 «καὶ μὴν οἱ μὲν ἔχουσι ἂν εἰπεῖν ὅτι πολλάκις ἡττηται ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ὑμεῖς δὲ νεικῆκατε μὲν πολλάκις βασιλέα, ἡττησθε δ' οὐδ' ἅπαξ οὐθ' ὑπὸ τῶν δούλων τῶν βασιλέως οὐτ' αὐτοῦ ἐκείνου· εἰ γὰρ τί που κεκράτηκε τῆς πόλεως βασιλεύς, ἢ τοὺς πονηροτάτους τῶν Ἑλλήνων καὶ προδότας αὐτῶν χρήμασι πείσας ἢ οὐδαμῶς ἄλλως κεκράτηκεν.»

Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομ. Ζ', ζ', 4 «ἕτερον δὲ τὸ ἀντέχειν καὶ κρατεῖν, ὡσπερ καὶ τὸ μὴ ἡττᾶσθαι τοῦ νικᾶν.» π. Ζ φ. Ἱστορ. Θ', η', 3 «ὁ δ' ἡττηθεὶς μαχόμενος ἀκολουθεῖ τῷ νικήσαντι ὑπὸ τούτου δευόμενος μόνου· εἴαν δὲ κρατηθῇ τις ὑπὸ τοῦ δευτέρου κτέ.»

Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ καὶ ἄλλοι τῶν μεταγενεστέρων παρέχουσιν ἡμῖν παραδείγματα τῆς χρήσεως τοῦ νικῶ ὡς ἐνεργητικοῦ τοῦ ἡττώμαι.

Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 10, α' «οὐ γὰρ τὸ νικᾶν μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ ἡττᾶσθαι ἐπίσταθαι καλόν, ἐν οἷς τὸ νικᾶν βλαβερόν.» Ἀλκιβ. 27 «τοῖς μὲν ἡττώμενοι μέρεσι τοῖς δὲ νικῶντες ἄχρι δαίλης ἀγῶνι μεγάλῳ συνείχοντο.» Κοριολ. 35 «ἄδῆλος δ' ὢν ὁ πόλεμος τούτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοὶ νικῶντι μὲν ἀλάστορι τῆς πατρίδος εἶναι περίεστιν, ἡττώμενος δὲ δόξεις ὑπ' ὀργῆς εὐεργέταις ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἴτιος γεγονέναι» (Πρβ. καὶ 36). Αἰμιλ. Παύλ. 28 «τοὺς γὰρ ἡττημένους τοῖς νικῶσιν ἐξίστασθαι χώρας προσήκειν,» κτλ. (ἴδε Οὐάλλιον Ῥητ. Ἑλλ. Τόμ. Α', σελ. 49).

Λουκιαν. Πλοῖ. ἢ Εὐχ. 44 «προσθέμενος ἂν τοῖς ἡττημένοις κοιμίσας τοὺς κρατοῦντας νικᾶν παρῆχον τοῖς φεύγουσιν ἀναστρέψασιν ἀπὸ τῆς τροπῆς.»

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 404 «καὶ τὴν αὐτὴν ψῆφον περὶ τῶν ἐγνωσμένων ὅ τε ἡττηθεὶς καὶ ὁ νικήσας φέρει.» σελ. 125 «μόνον τῶν μετ' αὐτὸν ἡττησόμενος, τὰ δ' ἄλλα τοὺς ἐξήκοντας ἤδη νικῶν.»

Θεμιστ. σελ. 46, 4 «μόνοι γὰρ οὗτοι νικῶσιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἡττωμένων.»

Ἐπειδὴ δὲ, καθὰ σαφῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρεστήσαμεν, πολλάκις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παρελαμβάνετο ἐπ' ἐνεργείας μὲν τὸ νικῶ, ἐπὶ πάθους δὲ τὸ ἡττώμαι, εὐρίσκονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ τοιαῦται χορήσεις

νικῶ μάχην—ἠττώμαι μάχην,
νικῶ μάχην—ἠττώμαι μάχην,
νικῶ δίκην—ἠττώμαι δίκην,

κτλ. Παρ' Ἡροδότῳ ἀναγινώσκεται «Ἰππίεω δὲ γνώμην νικῆσαντος ἀνακτάσθαι ὀπίσω τὴν τυραννίδα» (βιβλ. Α', 64) καὶ «αὐτὸς γὰρ ἕκαστος βουλόμενος κορυφαῖος εἶναι γνώμησιν τε νικῶν ἐς ἔχθεα μεγάλα ἀλλήλοισι ἀπικνέονται» (βιβλ. Γ', 82) καὶ «ἐνθαῦτα Θεμιστοκλῆς ὡς ἔσσοῦτο τῇ γνώμῃ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων» (βιβλ. Η', 75). Ἡ φράσις νικῶ γνώμην ἢ γνώμας φέρεται καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Ἀττικῶν, οἷον Ἀριστοφάν. Σφ. 594 «κὰν τῷ δῆμῳ γνώμην οὐδεὶς πώποτ' ἐνίκησεν.» Νεφ. 432 «ἐν τῷ δῆμῳ γνώμας μεγάλας νικήσει σοῦ πλέον οὐδεὶς.» Πλάτ. Γοργ. σελ. 456, α' «οἱ ῥήτορες εἰσιν οἱ συμβουλευόντες καὶ οἱ νικῶντες τὰς γνώμας περὶ τούτων.» Πρβ. καὶ Θουκυδ. Γ', 36 «καταστάσης δ' εὐθὺς ἐκκλησίας ἄλλαι τε γνώμαι ἀφ' ἑκάστων ἐλέγοντο καὶ Κλέων ὁ Κλεαινέτου, ὅσπερ καὶ τὴν προτέραν ἐνεργικῆκει ὥστε ἀποκτεῖναι—παρελθὼν αὐθις ἔλεγε τοιαύδε.» Ὡς δὲ λέγεται νικῶ γνώμην, οὕτω καὶ νικῶ ψήφισμα, οἷον Αἰσχίν. κ. Κτησιφ. 63 «νικᾷ γὰρ ἕτερον ψήφισμα ὁ Φιλοκράτης» καὶ 187 «ἦν μὲν γὰρ ὁ τὸ ψήφισμα νικήσας Ἀρχίνος ὁ ἐκ Κοίλης», ὅπερ ἐν τισὶ τῶν ἀντιγράφων εἶνε οὕτω δισκευασμένον· «ὁ τὸ ψήφισμα γράψας καὶ νικήσας Ἀρχίνος.»

Τῷ ῥήματι νικῶ—νικῶμαι συνωνυμεῖ τὸ κρατῶ—κρατοῦμαι· ὅθεν εὐρίσκεται ἐνίοτε καὶ τὸ κρατῶ ὡς ἐνεργητικὸν τοῦ ἠττώμαι τεθειμένον.

Αἰσχύλ. Ἐπτ. 516 «πρὸς τῶν κρατούντων ἐσμέν, οἱ δ' ἡσσωμένοι.» Πρβ. καὶ Χοηφ. 499 «εἶπερ κρατῆθεὶς γ' ἀντινικήσαι θέλεις» καὶ Θουκυδ. Ζ', 74 «ὄλοφυρμός, βοή, νικῶντες, κρατούμενοι» καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Δ', 6', 26 «ἐκεῖνο δὲ χρὴ γινῶναι ὅτι οὐδὲν ἐστὶ καρδαλέωτερον τοῦ νικᾶν· ὁ γὰρ κρατῶν ἅμα πάντα συνήρπακε,» κτλ. Ἡρόδ. Η', 94 «οἱ δὲ καὶ δὴ νικῶσι, ὅσον αὐτοὶ ἠρώωντο ἐπικρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν.»

Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομ. Ζ', ζ', 1 «ἔστι μὲν οὕτως ἔχειν ὥστε ἠττάσθαι καὶ ὧν οἱ πολλοὶ κρείττους, ἔστι δὲ κρατεῖν καὶ ὧν οἱ πολλοὶ ἡττους.» περὶ Ζφ. Γεν. Δ', 2 «ὅταν γὰρ μὴ κρατῆ ἢ ἀρχῆ μηδὲ δύνηται πέψαι δι' ἐνδειαν θερμότητος μηδ' ἀγάγη εἰς τὸ ἴδιον εἶδος τὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ ταύτη ἠττηθῆ.»

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι συνάπτονται ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ συνώνυμα νικῶ καὶ κρατῶ, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα νίκη καὶ κράτος.

Πλούτ. Πομπ. 73 «ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων εἰθισμένον.» Ἀρτοζ. 12 «πολλὸς ἦν λόγος τῶν Ἑλλή-

νων ὡς διωκόντων καὶ πάντα νικῶντων καὶ κρατούντων.» Ἄλλ' οὐδὲν κωλύει νὰ ἐκληφθῆ τὸ κρατῶ ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις ἀντὶ τοῦ κύριός εἶμι. Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς λέγει ὁ Πλούταρχος σελ. 98, γ' «νῦν δὲ οὐκ ἀπὸ τύχης οὐδὲ αὐτομάτως περίεσμεν αὐτῶν καὶ κρατούμεν» καὶ σελ. 98, ε' «καὶ πῶς κρατεῖ πάντων καὶ περίεστιν.» Πρβ. καὶ Ἰλ. Γ, 71 καὶ 92 καὶ Ὀδ. Σ, 46 «ὀπότερος δὲ κε νίκησῃ κρείσσων τε γένηται» καὶ Ὀδ. Σ, 83.

Αἰσχύλ. Ἰκ. 951 «εἴη δὲ νίκη καὶ κράτος τοῖς ἄρσεσιν.» Σοφοκλ. Ἠλ. 84 «ταῦτα γὰρ φέρει νικῆν τ' ἐφ' ἡμῖν καὶ κράτος τῶν δρωμένων.» Πρβ. καὶ Τραχ. 186 «φανέντα σὺν κράτει νικηφόρον.»

Πλάτ. Νόμ. σελ. 962, α' «ἄρ' οὐχ ἢ μὲν νικῆν καὶ κράτος πολεμίων, ἢ δὲ ἰατρῶν τε καὶ ὑπηρετῶν ὑγείας σώματι παρασκευῆν;» Δημοσθέν. σελ. 384, 130 «ἄρ' οὐ κράτος πολέμου καὶ νικῆν αὐτοῖς καὶ τοῖς συμμάχοις διδόναι, καὶ τάναντία τοῖς τῶν Φωκίων;» Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Β', α', 17 «νίκης τε γὰρ ἐπιθυμεῖν, ἢ τὰ καλὰ πάντα καὶ ἀγαθὰ κτάται τε καὶ σώζει, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ ὑμῖν προσήκει; κράτους τε, ὃ πάντα τὰ τῶν ἠττώνων τοῖς κρείττοσι δωρεῖται, τί εἰκὸς ἡμᾶς μᾶλλον ἢ καὶ ὑμᾶς τούτου δεῖσθαι;»

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 412, β' «ἀνείλε νικῆν καὶ κράτος πολέμου τοῖς Ἑλλησιν ὁ θεός.» Γαλ. Μαρ. 17 «νικῆν καὶ κράτος πολέμου Ῥωμαίοις ὑπάρχειν.» Σύλλ. 27 «κράτος πολέμου καὶ νικῆν ἀπαγγέλλειν.»

Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Τυρταίου Δ', 9 Βεργκ. «δήμου τε πλήθει νικῆν καὶ κράτος ἐπεσθαι.» Πρβ. καὶ Ὀππιαν. Ἄλ. Δ', 105 «νίκης τε γλυκυδωρον ἐλεῖν κράτος.»

Ἐν Ἰλιάδος Α, στίχ. 319 κεῖται «νεφεληγερέτα Ζεὺς Τρωσὶν δὴ βόλεται δοῦναι κράτος ἢ ἐπερ ἡμῖν,» ἐν δὲ Ρ, στίχ. 331 «ἡμῖν δὲ Ζεὺς μὲν πολὺ βούλεται ἢ Δαναοῖσι νικῆν.»

Ὡς δὲ λέγεται νικῶ μάχην, οὕτω καὶ κρατῶ μάχην, οἷον Δημοσθέν. σελ. 292, 193 «εἰ κρατῆσαι συνέβη Φιλίππῳ τῇ μάχῃ.» Φέρεται δὲ καὶ γραφῇ τὴν μάχην. Ἐν τῷ Θεμιστοκλεῖ τοῦ Πλουτάρχου κεφ. 10 ἀπαντᾷ «κρατῆσας δὲ τῇ γνώμῃ ψήφισμα γράφει,» ὅπερ ψέγει ὁ Κόβητος (Var. Lect. σελ. 386) ἀποφαινόμενος ὅτι τὸ δόκιμον εἶνε νικήσας τὴν γνώμην. Εἶπε δ' ὁ Πλούταρχος καὶ ἐν τῷ Κοριολανῶ 17 «ὡς ἤσθοντο τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον,» ὅπερ οὐδαμῶς ἐπιμεμπτον εἶνε, ὡς διδάσκει τὸ Ἡροδότειον «τούτου δὲ οὕτω δικαιοῦντος ἀντέλεγε οὐδεὶς, ὥστε ἐκράτεε τῇ γνώμῃ» (βιβλ. Θ', 42). Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ (ἢ) γνώμην κρατεῖ, κτλ., ὡς ἐπὶ (ἢ) γνώμην νικᾷ, κτλ. Θουκυδ. Γ', 49 «ἐκράτησε δὲ ἢ τοῦ Διδότου

(γνώμη).» Β', 12 « ἦν γὰρ Περικλέους γνώμη πρότερον νενικηκυῖα κήρυκα καὶ πρεσβείαν μὴ προσδέχεσθαι, » κτλ.

Καὶ δσάκις μὲν τὸ ῥῆμα κρατῶ ἐξελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς σημαντικὸν τοῦ κρείττων (ὑπέρτερος) εἶμι ἢ γίγνομαι, συνετάττετο μετὰ γενικῆς πτώσεως, ὡς τὸ περίεμι ἢ περιγίγνομαι (ὑπερτερῶ), κτλ., δσάκις δὲ παρίστατο αὐτοῖς ὡς δηλωτικὸν τοῦ νικῶ ἢ καταβάλλω, ἄκρατον καὶ καθαρὰν ἐνέργειαν ἐμφανίζον, συνετάττετο μετ' αἰτιατικῆς πτώσεως.

Θουκυδ. Α', 70 « κρατοῦντές τε τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ πλείστον ἐξέρχονται καὶ νικώμενοι ἐπ' ἐλάχιστον ἀναπίπτουσι. » Ἄνδοκιδ. περὶ τῆς πρὸς Λακεδ. εἰρ. 27 « κρατήσαντες δὲ τούτων, ὑφ' ὧν αἰεὶ κρατοῦνται, καὶ τοὺς συννικῶντας ἐλπίζουσι παραστήσεσθαι, » κτλ. Παρατηρητέον δ' ὅτι λέγεται οὐ μόνον ὑπέρτερός εἶμι ἢ γίγνομαι ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κρείττων εἶμι ἢ γίγνομαι ἀλλὰ καὶ καθυπέρτερός εἶμι ἢ γίγνομαι. Παραλαμβάνεται δ' ἐνίοτε καὶ τὸ ἐπίρρημα καθυπερθε(ν), οἷον Ἡρόδ. Η', 60 « ἐν τῇ ἡμῖν καὶ λόγιόν ἐστι τῶν ἐχθρῶν κατὑπερθε γενέσθαι » κτλ. (Ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 27 ἐκδ. β')

Πίνδαρ. Νερ. Ι', 25 « ἐκράτησε δὲ καὶ ποθ' Ἑλλάδα στρατῶν Πυθῶνι. » Εὐριπ. Ἀλκ. 460 « τί δ' ἂν κρατήσας δεσπότην πλέον λάβοις; » Ἀριστοφ. Νεφ. 1345 « σὸν ἔργον, ὦ πρεσβύτα, φροντίζειν ὄπη τὸν ἄνδρα κρατήσεις. » Πρβ. καὶ Ὅρν. 419 καὶ Σχολ. « Καὶ τὸ κρατεῖν συνέταξεν αἰτιατικῆ. » Ἐν ταῖς Ἰκέτισι τοῦ Αἰσχύλου φέρεται στίχ. 760 « ἀλλ' ἔστι φῆμη τοὺς λύκους κρείσσους κυνῶν εἶναι· βύβλου δὲ καρπὸς οὐ κρατεῖ στάχυν. »

Θουκυδ. Β', 39 « κρατήσαντές τινας ἡμῶν πάντας ἀύχουσιν ἀπεῶσθαι. » Ξενοφ. Ἑλλ. Δ', δ', 10 « καὶ τοὺς Σικυωνίους ἐκράτησαν καὶ διασπασάντες τὸ σταύρωμα ἐδίωκον ἐπὶ θάλατταν » (Πρβ. καὶ Ἀναβ. Ζ', ε', 32). Ἱέρ. ΙΑ', 15 « καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν· ἐὰν γὰρ τοὺς φίλους κρατῆς εὖ ποιῶν, κτέ. ». Πλάτ. Συμπ. σελ. 220, α' « καὶ πίνειν οὐκ ἐθέλων, ὅπῳ ἀναγκασθεῖν, πάντας ἐκράτει. » Αἰσχίν. π. Παραπρ. 30 « κρατοῦντες τῷ πολέμῳ Περδικκῶν Καλλισθένους ἡγουμένου ἀνοχὰς πρὸς αὐτὸν ἐποίησαθε. » Παρὰ Δημοσθένει σελ. 309, 247 ἀναγινώσκειται κοινῶς « καὶ μὴν τῷ διαφθαρεῖν χρήμασιν ἢ μὴ κεκράτηκα Φιλίππου ὡσπερ γὰρ ὁ ὠνούμενος νενίκηκε τὸν λαβόντα, ἐὰν πρίηται, οὕτως ὁ μὴ λαβὼν καὶ διαφθαρεῖς νενίκηκε τὸν ὠνούμενον. » Ἄλλ' ὁ ἄριστος κωδῆξ ἔχει αἰτιατικὴν Φιλίππου, ἣν ἐνέκρινεν ὁ Βοιμέλιος (Δημοσθ. κατ' Αἰσχίν. σελ. 293). Πρβ. σελ. 443, 319 « ὅτε γὰρ Φωκίας ἐκράτησε τὸ πρῶτον. » καὶ σελ. 758, 185 « ἀλλὰ τοὺς ἐχθροὺς κρατοῦντες. » Σχολ. σελ. 795, 25

« Τοὺς ἐχθροὺς κρατοῦντες : ἀντὶ τοῦ τῶν ἐχθρῶν ἀρχαϊσμός δὲ ἐστὶ. »

Παυσαν. Α', α', 3 « Μακεδόνας ἐν τε Βοιωτοῖς ἐκράτησε μάχη καὶ αὐθις ἔξω Θερμοπυλῶν. » Α', ιγ', 2 « κρατήσας δὲ τῆν τε ἰδίαν παρασκευῆν Ἀντιγόνου καὶ τὸ παρ' αὐτῷ Γαλατῶν ξενικὸν ἐδίωξεν ἐς τὰς ἐπὶ θαλάσση πόλεις, » κτλ. (Ἴδε Βοισσονάδην Εὐναπ. Τόμ. Α', σελ. 514).

Ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους ἀπαντᾷ § 99 « κρατήσαιν τῶν πολεμίων » καὶ § 106 « τῶν πολεμίων ἐκράτησαν, » ἀλλὰ § 104 « τὸν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἀσίας στόλον ἐκράτησαν. » Ἦν δ' ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ παρατεθειμένος (§ 81) καὶ ὄρκος τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ φέρεται « καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοὺς βαρβάρους τῶν μὲν μαχεσαμένων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόλεων οὐδεμίαν ἀνάστατον ποιήσω, » ἀλλὰ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ βιβλ. ΙΑ', κθ', 3 ἀναγινώσκειται « καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τῶν βαρβάρων οὐδεμίαν τῶν ἀγωνισαμένων πόλεων ἀνάστατον ποιήσω. » Περὶ τοῦ ὄρκου τούτου γράφει ὁ Θέων Προγυμν. κερ. 2 « παρὰ δὲ Θεοπόμπου (ἔχομεν λαβεῖν) ἐκ τῆς πέμπτης καὶ εἰκοστῆς τῶν Φιλιππικῶν ὅτι Ἑλληνικὸς ὄρκος καταφεύδεται, ὃν Ἀθηναῖοί φασιν ὁμοῦσαι τοὺς Ἑλλήνας πρὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Πλαταιαῖς πρὸς τοὺς βαρβάρους. » Φαίνεται δὲ πιθανώτατον ὅτι ὁ παρὰ τῷ Λυκούργῳ παρατεθειμένος ὄρκος δὲν εἶνε ὁ πάλαι σκευώρηθεις ἀλλ' ἕτερος ἐν ὑστέροις χρόνοις πλασθεὶς καὶ παρεμβληθεὶς εἰς τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος.

Παρ' Ἀριστοτέλει π. Ζφ. Ἱστορ. Η', β', 5 κεῖται « οἱ δὲ κάραβοι κρατοῦσι μὲν καὶ τῶν μεγάλων ἰχθύων, καὶ τις συμβαίνει περιπέτεια τούτων ἐνίοις· τοὺς μὲν γὰρ κάραβους οἱ πολύποδες κρατοῦσιν, κτέ. »

Τὴν μετ' αἰτιατικῆς σύνταξιν τοῦ ῥήματος κρατῶ παρετήρησε καὶ ἀνόνημος γραμματικὸς ἐν Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 151, 4 « Κρατῶ: ἐπὶ τοῦ νικῶ αἰτιατικῆ. Ἐκ τοῦ Παραπρεσβείας· ἀλλὰ καὶ μάχας πολλὰς ἐκράτησαν. Καὶ κατὰ Τιμοκράτους· οὐδ' οἷσις παρὰ σοῦ χρώμενοι συμβούλοις ἐπολιτεύοντο ἀλλὰ τοὺς ἐχθροὺς κρατοῦντες. » Τὸ ἐκ τοῦ κατὰ Τιμοκράτους λόγου χωρίον εἶνε παρεφθαρμένον Ὁρθῶς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 758, 185 ἀναγινώσκειται « οὐδ' οἷσις περ σὺ χρώμενοι συμβούλοις ἐπολιτεύοντο. » Ὁ Δινδόρφος ἐξέδωκεν οἷσπερ σὺ ἀλλ' ἴδε Κόβητον Var. Lect. σελ. 551 ἐκδ. β' καὶ Miscell Crit. σελ. 526 καὶ 570 καὶ Βοιμέλιον Δημοσθ. κατ' Αἰσχίν. σελ. 514. Παρατηρητέον δ' ὅτι οὐ μόνον « μάχας πολλὰς ἐκράτησαν » εἶπεν ὁ Δημοσθένης (σελ. 425, 264), ἀλλὰ καὶ « τῇ φυλῇ δὲ κρατούσῃ τὸν ἀγῶνα αἰτιώτατος τοῦ μὴ νικῆσαι κατέστη » (σελ. 520, 18). Λέγεται δὲ καὶ κρατῶ τινα νικῆν, ὡς ἐν ἐπιγράμματι τοῦ Εὐριπίδου παρὰ Πλουτ. Νικ. 17 « οἷδε Συρακοσίους ὀκτῶ νίκας ἐκράτησαν

ἄνδρες.» Ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ (Τόμ. Γ', σελ. 477) εἶνε ἐκδεδομένον ἐπίγραμμα, οὗ οἱ πρῶτοι στίχοι ἔχουσιν οὕτω «(π)αμμάχον, ὦ Θήβα, κρατέοντά με παῖδα(ς ἀγῶνα) καὶ τὸ πάλιν μεσάταν ἀλικίαν τίς ἐρεῖ κτέ.» Ἀλλ' ὁ Καιθήλιος (*Epigr. Graec.* σελ. XX) ἔγραψε «(Π)άμμαχον, ὦ Θήβα, κρατέοντά με παῖδα(ς ἀγῶνι) κτέ.»

Οὐ μόνον δὲ τῷ περιεῖμι ἢ περιγίγνομαι καὶ νικῶ εἶνε συνώνυμον τὸ κρατῶ ἀλλὰ καὶ τῷ ἀρχῶ ἢ δεσπόζω ἢ κυριεύω, οἷον Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 54 «εἴπερ ἄρξεις τῆσδε γῆς, ὥσπερ καὶ κρατεῖς.» Αἶ. 4067 «εἰ γὰρ βλέποντος μὴ ἄνυθημεν κρατεῖν, πάντως θανόντος γ' ἄρξομεν,» κτλ. Ὅθεν λέγεται κρατῶ τῆς θαλάσσης, τῶν νήσων κτλ. καὶ κρατῶ ἑμαντοῦ, οἷον Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 233, γ' «οὐχ ὑπ' ἔρωτος ἠττώμενος, ἀλλ' ἑμαντοῦ κρατῶν,» κτλ.

Ἐν τοῖς Γεωγραφικαῖς τοῦ Στράβωνος σελ. 227 ἀναγινώσκειται «φρουρουμένων δὲ τῶν παρόδων τούτων ἐπιμελῶς, ἠναγκάσθη τὴν χαλεπωτέραν ἐλέσθαι, καὶ ἐκράτησεν ὁμοῦ νικήσας μάχας μεγάλας Φλαμίνιον,» τούτέστι κύριος ἐγένετο.

Τὴν διαφορὰν τοῦ κρατῶ κειμένου ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ περιγίγνομαι καὶ τοῦ ἀρχῶ σημαίνοντος κύριος ἢ δεσπότης εἶμι, ἡγουν ἐξουσιάζω, βλέπει τις σαφῶς παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ λέγοντι βιβλ. Γ', 11 «καίτοι τοὺς μὲν κατεργασάμενοι κἂν κατὰσχοιμεν, τῶν δ' εἰ καὶ κρατήσαιομεν, διὰ πολλοῦ γε καὶ πολλῶν ὄντων χαλεπῶς ἂν ἀρχεῖν δυναίμεθα ἄνθρωπον δ' ἐπὶ τοιοῦτους ἵναί, ὧν κρατήσας τε μὴ κατασχῆσαι τις κτέ.»

Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ Πίνακι τοῦ Κέβητος ἢ Ψευδοκέβητος εἶνε συνημμένα τὸ κυριεύω καὶ ἐπάνω εἶμι, οἷον κεφ. 26 «ἀπάντων γὰρ κυριεύει καὶ ἐπάνω πάντων ἐστὶ τῶν πρότερον αὐτὸν λυπούντων.» Λέγεται δὲ καὶ ὑπεράνω τινοῦ γίγνομαι, οἷον Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 10, β' «τὸ τὴν γλῶτταν κατέχειν, τὸ τῆς ὀργῆς ὑπεράνω γίνεσθαι, τὸ τῶν χειρῶν κρατεῖν.»

Καὶ τὸ ὄνομα κράτος ἄλλοτε μὲν ἐμφαίνει τὴν νίκην ἢ ὑπεροχὴν, ἄλλοτε δὲ τὴν ἀρχὴν ἢ ἐξουσίαν. Ἡσύχ. «Κράτος: βασιλεία, ἰσχύς, δύναμις, δόξα, ἐξουσία.» Πρβ. Σοφοκλ. Οἰδ. Κ. 373 «ἀρχῆς λαβέσθαι καὶ κράτους τυραννικοῦ,» κτλ.

Ἐκ τοῦ κράτος ἐσχηματίσθησαν διὰ συνθέσεως μετὰ τῆς προθέσεως ἘΝ καὶ τοῦ ἀποφατικοῦ μορίου Α τὰ ἐπίθετα ἐγκρατής καὶ ἀκρατής, οἷον Σοφοκλ. Φιλ. 75 «εἰ με τόξων ἐγκρατής αἰσθήσεται» (Σχολ. «Τόξων ἐγκρατής: ἔχων τὰ τόξα»). Ἡρόδ. Η', 49 «τῶν αὐτοῖ χωρέων ἐγκρατές εἰσί» (Πρβ. καὶ Θ', 106 καὶ Θουκυδ. Ε', 35, κτλ.). Αἰσχύλ.

Προμ. 884 «ἔξω δὲ δρόμου φέρομαι λύσσης πνεύματι μάργω, γλώσσης ἀκρατής.» Θουκυδ. Γ', 84 «ἀκρατής μὲν ὀργῆς οὕσα,» κτλ.

Εὐρίσκειται δὲ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἐπίθετον καρτερός ἰσοδυναμοῦν ἐνίοτε τῷ ἐγκρατής ἢ κύριος, οἷον Θεογν. 480 «οὐκέτι κείνος τῆς αὐτοῦ γλώσσης καρτερός οὐδὲ νόου.» Θεόκρ. 1Ε', 94 «ὅς ἀμῶν καρτερός εἴη.» Ἐπιγρ. Ἀλικαρν. παρὰ Κανύρω σελ. 164 «καρτερός δ' εἶναι γῆς καὶ οἰκίων.» Ἀρριαν. Ἰνδ. Ζ', 5 «ὡς καρτερός ἐγένετο Ἰνδῶν.» Διονύσ. Ἀλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 89 «ἐπειδὴ ταύτης καρτερός ἐγένετο.» σελ. 174 «τὸν Αἰνεϊαν καρτερόν τῆς ἀκρας γενόμενον.» σελ. 518 «οὐδὲ τῆς γνώμης ἔτι τῆς αὐτοῦ καρτερός διαμένων.» σελ. 862 «καὶ τῶν ἐπιταραττόντων τοὺς λογισμοὺς παθῶν καρτερός.» σελ. 1337 «οὔτε τῶν σωμάτων ἔτι καρτερός ὄντας οὔτε τῶν φρενῶν.» Μετέβαλε δ' ὁ Κόβητος καὶ τὸ ἐν σελ. 460 «δρῶν τὸν ἄλλον οὐκέτι καρτερόν τὸν πόδα» εἰς τὸ «οὐκέτι καρτερόν τῶν ποδῶν» (*Παρατηρήσ. εἰς Διογ. Ἀλικ.* σελ. 29 καὶ σελ. 64. Πρβ. καὶ σελ. 137).

Ἰκανὰ παραδείγματα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος χρήσεως τοῦ καρτερός παρατίθεται ὁ Σουΐδας γράφων «Καρτερός: ὁ δυνάμενος τινας κρατεῖν. Ὁ δὲ ἐδύνατο καρτερός εἶναι τῆς πόλεως ἀλλ' ἐνέδωκε ταύτην τῷ βασιλεῖ. Καὶ αὐθις τὴν τε πόλιν καὶ τὴν χώραν, ἧστινος οἱ Νισίβηνοι καρτεροὶ εἶσιν, ἐνδύσσαντες. Καὶ αὐθις καὶ αὐτὸς ἐγώ, ἐν ᾧ ἔτι Ἀρμενίας καρτερός ἦν» καὶ «Καρτερός: ὁ ἐγκρατής. Ὅπερ οὐκ ἦν νόμιμον δρᾶσθαι ἐν γῆ, ἧστινος Ῥωμαῖοι ἐκ παλαιοῦ καρτεροὶ εἶσιν. Ἀντὶ τοῦ κύριοι, ἐγκρατεῖς.»

Ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παραβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου φέρεται σελ. 29, 18 «Ἀρριανὸς δὲ ἐπὶ νικητοῦ τὴν λέξιν τίθησιν, οἷον ὁ δεῖνα καρτερός τοῦ δεῖνος γέγονεν» καὶ σελ. 101, 42 «τοιοῦτον δέ τι καὶ ὁ καρτερός, ὡς δηλοῖ παρὰ Ἀρριανῶ τὸ Θηβαίων ἐγένετο καρτερός, ἡγουν περιεγένετο τῶν Θηβαίων καὶ αὐτόχρομα εἰπεῖν ἐκράτησεν» καὶ σελ. 1790, 7 «ἀλλ' ὁμοῦ καρτεροὶ αἰεὶ, τούτέστι δεσπότες, ἐγκρατεῖς, ὡς καὶ Ἀρχίλοχος Ἀσίης καρτερός μηλοτρόφου, ὃ ἐστὶν ἀρχων.» Πρβ. καὶ Σχολ. Ὀδ. σελ. 620, 21 «Καρτεροὶ αἰεὶ: ἐγκρατεῖς, τὸ κράτος ἔχοντες. Καὶ Ἀρχίλοχος ὃ δ' Ἀσίης καρτερός μηλοτρόφου» καὶ Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Γ', σελ. 496, 12. Πλημμελῶς ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Τόμ. Δ', σελ. 47, 21 εἶνε γεγραμμένον «Καὶ τὸν ἐγκρατῆ λέγουσι καρτερόν. Ἀρχίλοχος ὃ δ' Ἀσίης καρτερός μηλοτρόφος» (Ἴδε Βέργκιον Πουητ. Ἀνθ. σελ. 690 ἐκδ. γ').

Ἐν σελ. 201, στίχ. 13 ἐξαλείπτεον τὸ: πρὸς τοῖς ἤδη καταλεχθεῖσι.

Η ΕΝ ΑΓΓΑΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ.

ΥΠΟ ΗΙΡΡΕΑΥ

(*την ἐκτὴν τὴν Τεύχ. 2^ο σ. 166*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Τὸ ζήτημα τῆς δωρεάν ἐκπαιδεύσεως πολὺ ὀλιγώτερον ἀπασχολεῖ τὰ πνεύματα ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ἐν Γαλλίᾳ, διὰ τὸν ἐξῆς ἀπλουστάτου λόγον· ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ ἐργάτης καὶ ὁ χωρικός, ὅσω πτωχὸς καὶ ἂν ᾖ, σφοδρῶς ἀπεχθάνεται τὴν παρὰ τοῦ κράτους ἢ τῶν ἐταιριῶν χορηγουμένην αὐτῷ συνδρομήν, θεωρῶν ταύτην ὡς ἐλεημοσύνην.

Ὡς ἐκ τούτου πᾶσα σχολὴ λαμβάνει παρὰ τῶν μαθητῶν διδάκτρα, τὰ ὅποια ἄλλως τε εἶναι πανταχοῦ ἐλάχιστα. Ἐξαιροῦνται μόνον αἱ σχολαί, αἱ καταρτιζόμεναι διὰ τοὺς ἐγκαταλελειμμένους παῖδας, τοὺς ὁποίους ἀπαντᾷ τις εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη, καὶ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀγγλοὶ, ὑπὸ αἰσθήματος φιλανθρωπικοῦ κινούμενοι, οὐδόλως ἐπιθυμοῦσι νὰ στερῆσωσι τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἐκπαιδεύσεως. Αἱ σχολαί εἰς ἃς φοιτῶσι τὰ ὄντα ταῦτα, τὰ ἔχοντα πλειοτέραν παντὸς ἄλλου ἀνάγκη, ἦτοι τὰ τέκνα τῶν κλεπτῶν, τῶν καταδικῶν, τῶν ἀλητῶν καὶ τέλος τῶν παρὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς κοινωνίας ἀποκεκρυγμένων ἀνθρώπων, καλοῦνται *σχολαὶ τῶν βακενδυτῶν*. Γνωστόν, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ παῖδες, πλείονες τῶν 400,000 ἐπιβαρύνουσι τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἰδιωτῶν ἢ τὰ δημόσια φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Τὰ δυστυχῆ ταῦτα πλάσματα ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου, τῆς ὁποίας ἡ ἠθικὴ κατάπτωσης καὶ ἐξᾶχρείωσις ἐγένετο καταφανὴς καὶ ἦτις διάγουσα ζῶν φρικώδη ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν καὶ δυσωδῶν οἰκημάτων τῶν συνοικιῶν τοῦ Saint-Gilles τοῦ White-Chapel, τοῦ Bethnal-Green, τοῦ Spith-Fields, προμηθεύει ἐτησίως εἰς τὰ ποινικὰ δικαστήρια πλέον τῶν 70,000 κατηγορουμένων, ἦτοι ἐπὶ 40 κατοίκων ἕνα φυλακίζόμενον. Ἐκ τῶν στατιστικῶν τῶν δικαστηρίων μαθάνομεν, ὅτι πάντες οὗτοι οἱ ἐγκληματικοὶ εἶναι ἐντελῶς ἀπαιδευτοὶ καὶ τοῦτο εἶναι βεβαίως τὸ σπουδαιότερον τῶν ἐπιχειρημάτων, ὅσα δύνασθε νὰ φέρωμεν συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς υποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πολλάκις οἱ παῖδες οὗτοι φοιτῶσιν εἰς τὰς σχολὰς ἐν καταστάσει μέθης.

Ἐν τινι τῶν καταστημάτων τούτων τὰ τρία τέταρτα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς κλέπται· ἐν ἑτέρῳ ἐπὶ πενήκοντα παῖδων, παρουσιασθέντων πρὸς ἐγγραφὴν, 17 ἦσαν κλέπται καὶ 27 ἐπαίται. Τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν

οἱ μαθηταὶ εἰσῆλθον εἰς τινὰ τῶν σχολῶν τούτων, οἱ φαβλόβιοι οὗτοι, ἡλικίας 12 μέχρις 20 ἐτῶν, ἦλθον μετὰ τοῦ διδασκάλου εἰς ἐρίδα αἱματηράν. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐσβύσαν τὰ φῶτα καὶ ἀφῆρσαν πᾶν τὸ εὐρισκόμενον ἐντὸς τῆς σχολῆς· κηροπήγια, βιβλία, πῖλους, κλπ.

Ἄλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἀποτρέπει τοὺς διαφόρους συλλόγους τοῦ ν' ἀμιλλῶνται τίς αὐτῶν νὰ συστήσῃ πλειοτέρως τοιαύτας σχολὰς, τοσοῦτον φαίνεται, ἐνδιαφέρονται πάντες περὶ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔστω καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς ἐσχάτης κοινωνικῆς τάξεως. Μετὰ μεγίστης δ' εὐκολίας συνεκέντρωσαν μαθητὰς διὰ τὰς σχολὰς τῶν βακενδυτῶν χάρις εἰς τὴν ἐταιρίαν τῶν *ιεραποστόλων τῆς πόλεως τοῦ Λονδίνου*, παρακινούντων παντοιοτρόπως τοὺς κλέπτας καὶ ἀγύρτας γονεῖς νὰ πέμπωσιν ἐκεῖ τὰ τέκνα των.

Τὸ δυσκολώτερον ὅμως πάντων, ὡς ἐννοεῖ ἕκαστος, εἶναι ἡ εὔρεσις διδασκάλων. Τούτου ἕνεκεν συνέστη ἐν Λονδίῳ ἄλλη τις ἐταιρία ἡ *ἐνωσις τῶν σχολῶν τῶν βακενδυτῶν*, ἔχουσα τοῦτο ὡς ἔργον ἀποκλειστικόν.

Αἱ ἐταιρίαι αὗται ἀνεγείρουσι συνήθως παρὰ ταῖς σχολαῖς ταύταις ἄσυλα διὰ τοὺς νέους ἀλήτας τῶν δύο φύλων, τοὺς ὁποίους βαθμηδὸν φέρουσιν εἰς θέσιν νὰ κερδαίνωσι τιμίως τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν φυλακῶν, ἔνθα οἱ καταδικοὶ προτρέπονται εἰς ἐργασίαν καὶ τὰ ὅποια συντηροῦνται διὰ τοῦ ἐράνου τῶν πτωχῶν, γίνονται δεκτοὶ παντὸς εἶδους πτωχοὶ μαθηταί. Τὰ τέκνα τῶν καταδικῶν φοιτῶσιν εἰς σχολὴν συνεχομένην μετὰ τοῦ καταστήματος. Ἐν αὐτῇ δέχονται ἐπίσης καὶ παῖδας ἐξώθεν. Κατὰ τὸ 1851 ἡ κυβέρνησις, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταρτίσῃ διδασκάλους διὰ τὰς σχολὰς τῶν φυλακῶν, ἔδρυσεν τὸ διδασκαλεῖον τοῦ Kneller. Ἡ διδασκαλία χορηγεῖται ἐν αὐταῖς δωρεάν καθὼς καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν βακενδυτῶν· ἀλλ' οἱ μαθηταὶ ἐκείνων ἀνήκουσιν εἰς τὰς τῶν πτωχῶν ἐντελῶς διάφορον.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχουσι τάξεις πενήτων καθὼς καὶ τάξεις πλουσίων. Ἴνα γείνη παῖς τις δεκτὸς εἰς σχολὴν φυλακῆς, πρέπει νὰ παρουσιασθῇ ὀπωσοῦν εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένος καί, ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ μείνῃ ἐν αὐτῇ, ὀφείλει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς σχολῆς.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν βακενδυτῶν.

Ἐν αὐταῖς, συμφώνως πρὸς τὴν εὐγενῆ καὶ γενναίαν ἰδέαν, τὴν διέπουσεν τὰ παιδαγωγικὰ ταῦτα καταστήματα, τὰ προωρισμένα διὰ τοὺς ἀπολωλότας παῖδας, κατατάσσει πάντα παῖδα, ὅπωςδήποτε παρουσιάζομενον εἴτε ρυπαρόν, εἴτε βακενδύτην, τὸν ὁποῖον ὡς ἐκ τοῦ ἀνυποτάκτου χαρακτήρος ἢ τῶν προῶρων παθῶν ἀποδιώκουσι πανταχοῦθεν. Κυρίως

διὰ τοὺς παῖδας τούτους κατηρτίσθησαν αἱ σχολαὶ τῶν βασιλευσίων.¹ Ἀναμφιβόλως οἱ φιλόανθρωποι, οἱ συλλαβόντες ἰδέαν τόσοῦ εὐγενῆ, ἐσκέπτοντο ὅτι εἰς τὸν κατὰ τῆς ἀμαθείας πόλεμον ἔπρεπε νὰ ἐγκαρτερήσωσιν ἔτι μᾶλλον, ἀφοῦ περὶ τῆς νίκης οὐδεμία ἐλπίς ὑπῆρχεν.¹

ΓΕΝΙΚΑ ΤΙΝΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

κατὰ τὸν BRAUN.

(β. συνεξ. σελ. 197)

ΣΤ'.) Δὲν πρέπει ἐνώπιον τοῦ παιδὸς νὰ λέγωμεν λέξιν τινὰ ἐναντιουμένην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ χρηστὰ ἦθη.

Ἡ ἐλαχίστη λέξις ὀλίγον ἐλευθέρα, ἥτις ἀπερισκέπτως σοὶ ἐκφεύγει εἰσέρχεται βαθέως εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδὸς σου, καὶ τάχιον ἢ βράδιον θέλει προκαλέσει ἐν αὐτῷ ἰδέας, ὧν τὴν γένεσιν πρέπει νὰ ἐμποδίσωμεν· διότι θέλει ἐξεγείρει ἐρεθισμούς, πάθη καὶ ὀρμὰς, αἱ δὲ νὰ πολεμήσωμεν. Εἰς δύο μάλιστα πράγματα πρέπει ἐν τῇ ἀγωγῇ νὰ ἐφιστώμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸ νὰ ἐμπνέωμεν εἰς τοὺς παῖδας τὸ αἰσθημα τῆς ἀληθοῦς τιμῆς συνισταμένης εἰς τὴν φρόνησιν, ἀρετὴν, εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐν τοῖς λόγοις, εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν φιλίαν· τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὸ νὰ προφυλάσσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης πλάνης, τοῦ πρώτου παραπτώματος. Ἔσο λοιπὸν καὶ ἀληθὴς καὶ εἰλικρινὴς καὶ φεύγε καὶ τὸν ἐλάχιστον ὑπὸ τοῦ ψεύδους μεμολυσμένον λόγον. Διότι, διὰ τί ἀπαιτεῖς παρὰ τοῦ παιδὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πῶς τολμᾷς νὰ συστήσῃς αὐτῷ τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἂν σὺ ἦς ἀπέναντί του ψεύστης; Δὲν εἶνε λοιπὸν δυστύχημα, βάσανος νὰ μὴ τολμᾷς νὰ ἀπαιτήσῃς παρὰ τοῦ παιδὸς τὴν ἀλήθειαν ἐν τοῖς ἔργοις, ἐν τοῖς λόγοις του; « Ἡ φυσικὴ πρὸς τὸ κακὸν τάσις τῶν νέων, λέγει συγγραφεὺς τις, οὐχὶ σπανίως ἐνισχύεται ὑπὸ τῶν αὐτοῦ περιστοιχούντων. Ἄρα γε εἶνε πολλοὶ οἱ πατέρες οἱ γινώσκοντες μετὰ ποίας εὐλαβείας καὶ περισκέψεως πρέπει νὰ φέρωνται ἐνώπιον τῶν τέκνων των, οἱ ὅποιοι προφυλάσσονται πολὺ ἀπὸ τοῦ λέγωσιν ἐνώπιον αὐτῶν λόγους τινὰς δυναμένους νὰ ἐμβάλωσι ψευδῆ τινὰ πρόληψιν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν.

Ζ'.) Ἐνώπιον τοῦ παιδὸς μακρὰν πᾶσα βλασφημία, ὁ θυμὸς. Πρέπει νὰ

¹ Διακόπτομεν ἐνταῦθα τὴν πραγματείαν ταύτην ὡς μεταφρασθεῖσαν καὶ ἐκδοθεῖσαν ἤδη ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

φεύγωμεν καὶ αὐτὴν τὴν κατ' ἐπιφάνειαν εἴτε ἐν τοῖς λόγοις εἴτε ἐν τοῖς ἔργοις ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκδίκησιν.

Ἴνα τηρήσῃς αὐστηρῶς τὸν κανόνα τοῦτον, εἶνε χρεια νὰ ἀποβάλῃς λίαν κοινὰς τινὰς καὶ ἐπὶ πολὺ διαδοδομένας ἕξεις, καὶ αἰτινες δέον νὰ προσελκύσωσι πᾶσαν τὴν προσοχὴν τῶν γονέων. Πρέπει, λέγω νὰ φεύγῃς καὶ αὐτὴν τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκδίκησιν. Διὰ τοῦτο ψέγομεν πολὺ ἐκείνους ἐκ τῶν παιδαγωγῶν, οἵτινες, ὅταν ὁ μικρὸς παῖς προσκρούσῃ εἰς θρανίον τι ἢ τράπεζαν, προσποιῶνται, ἵνα καθησυχάσωσιν αὐτόν, ὅτι τύπτουσι τὴν τράπεζαν ἢ τὸ θρανίον, αἰτίαν ἀθῶαν τοῦ κακοῦ, ἢ κακοποιοῦσι τὸ πρόσωπον ἢ τὸ ζῶον τὸ προξενήσαν πόνον τινὰ εἰς τὸν παῖδα «ἐμπνέουσιν εἰς αὐτούς, πρὶν ἢ ἔτι δυνηθῶσι νὰ βαδίζωσι,» τὴν βίαν, τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως, τῆς σκληρότητος. Ἄλλ' ἐὰν ἔτι μικροὺς ὄντας αὐτοὺς διδάσκῃς νὰ κακοποιῶσι τοὺς ἄλλους, νὰ τύπτωσιν αὐτούς, νὰ δέρωσι διὰ τινος, οὕτως εἰπεῖν, μεσολαβοῦντος· ἐὰν προτρέπῃς αὐτοὺς νὰ χαίρωσι διὰ τὸ κακόν, τὸ ὅποιον προὔξενησαν, καὶ νὰ αἰσθάνωνται εὐχαρίστησιν βλέποντες τοὺς ἄλλους νὰ υποφέρωσι, δὲν τοὺς παρασκευάζεις οὕτω νὰ καταφεύγωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς πράξεις, ὅποτε θὰ ἦνε ἀρκούντως ἰσχυροί, διὰ νὰ κάμνωσι αἰσθητὸν τὸ βάρος τῶν βραχιόνων των, καὶ νὰ τύπτωσι μὲ τὰ σωστὰ των; Ἄντι νὰ πράττῃς οὕτω, προσπάθει νὰ κάμῃς εἰς τὸν παῖδα νὰ ἐννοήσῃ τὴν διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων ἐκπεφρασμένην ἀλήθειαν· «μὴ παραδίδῃς σεαυτὸν εἰς τὴν ἐκδίκησιν, διότι αὕτη θὰ βασανίξῃ τὴν καρδίαν σου καὶ θὰ φθείρῃ τὰς καλλιτέρας κλίσεις σου.»

Μηδέποτε μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὸν παῖδά σου, μηδὲ καὶ εἰς τὴν τρυφερωτέραν τοῦ ἡλικίαν νὰ ὑψώσῃ χεῖρα κατὰ σοῦ· μία τοιαύτη ἀπόπειρα ὑφ' ὅποιανδήποτε καὶ ἂν γένηται πρόφασιν, εἶνε πάντοτε μία πρώτη προσβολὴ κατὰ τοῦ ὀφειλομένου εἰς τοὺς γονεῖς σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

Η'.) Δὲν πρέπει ἐνώπιον τοῦ παιδὸς νὰ ἐπιτρέπωμεν ἐκφράσεις ἐλευθέρων, ἢ μορφασμούς ὑπόπτους, ἢ ἐναντίους εἰς τὴν εὐκοσμίαν.

Ἐννοοῦμεν πόσον εἶνε δυσχερὲς νὰ προλαμβάνωμεν πάντοτε κακὸν τοσοῦτον σοβαρόν, ὅσον τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος. Τὸ ἐφ' ἡμᾶς περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸ νὰ δώσωμεν συμβουλὰς τινὰς εἰς τοὺς γονεῖς καὶ παιδαγωγοὺς ἐκείνους, οἵτινες περιέρχονται μετὰ τῶν ἑαυτῶν μαθητῶν εἰς τοιαύτην ἀκροσφαλῆ θέσιν.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λέγε ἐλευθέρως καὶ μετὰ παρρησίας τὴν περὶ τῶν ὑπόπτων τούτων λόγων γνώμην σου μᾶλλον, ἢ νὰ προσπαθῇς νὰ προσποιηθῇς καὶ νὰ κρύψῃς τὸ δηλητήριον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προφυλάξῃς τὸν παῖδά σου ἀπὸ τῆς ἐπικινδύνου τούτου ἐπιρροῆς. Αἰρετώτερον

εἶνε, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν, νὰ εἰπῆς ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ δεινὰ ἢ ἡ δεινὰ ὀμιλία δὲν ἀρμύζει εἰς τιμίους καὶ ἐναρέτους ἀνθρώπους, ὅτι εἶνε αἰσχρὸν τοιαύτην γλῶσσαν νὰ μεταχειρίζηται τις, νὰ προφέρῃ τοιοῦτους λόγους. Ἄν ὅλως αἱ περιστάσεις δὲν σοὶ ἐπιτρέπουσι τὸ τοιοῦτον, σοὶ ἐναπολείπεται μόνον νὰ ἀποστῆς πάσης ἐνδείξεως ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀποδοκιμασίας, καὶ νὰ στρέψῃς τὸν λόγον περὶ εὐπρεπέστερον ἀντικείμενον.

Θ.) Δὲν πρέπει μὴδὲ εἰς αὐτὸν τὸν παῖδα νὰ ἐπιτρέπωμεν νὰ προφέρῃ λέξεις τῶν τριῶν, καὶ ψευδεῖς.

Αἱ κακαὶ λέξεις εἶνε οἱ πρόδρομοι τῆς κακίας. Ὅταν ἀκούσῃς τὸ τέκνον ἀπερισκέπτως ἐκφραζόμενον, ἐνασμενιζόμενον νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἐκφράσεις ὑπόπτους, ἀπρεπεῖς ἀστεϊσμούς, ἢ πλάσματα τῆς φαντασίας του, λόγους κακοβούλους, ὑπερβολικοὺς κλπ. ἐπίπληξον αὐτὸ καθ' ἣν στιγμήν πράττει τὰ τοιαῦτα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῆς, νὰ ἔχῃς εἰς τὴν διάθεσίν σου μέσα κατάλληλα πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ αἰσθήματος τῆς τιμῆς καὶ πρὸς ἐκκλήσιν τῆς συνειδήσεως τοῦ παιδός. Ἴνα παρακωλύσῃς τὴν ἀπόκτησιν τοιοῦτων κακῶν ἔξεων ἀνάγκη δραστηρίου καὶ ἀγρύπνου προσοχῆς, ἀνάγκη νὰ κρατῆς αὐτὸ δι' εὐπρεποῦς ἐνασχολήσεως νὰ τὸ ἀποσπᾷς ἀπὸ πάσης ἐπαφῆς μετ' ἄλλων κακῶς ἀνατεθραμμένων παιδῶν. «Ὁ εἰς τὸ ψεύδεσθαι δεξιότητα κεκτημένος, λέγει ὁ Φενελὼν, εἶνε ἀνάξιος ἐν τοῖς ἀνθρώποις νὰ καταλογίζηται.»

Γ.) Δὲν πρέπει πάντοτε νὰ ὑποχωρῶμεν εἰς τὰς ἰδιοτροπίαις τοῦ παιδός.

Μὴ ἀφίνῃς αὐτὸν ποτὲ νὰ ἐνεργῇ καθὼς καταβιάσῃ ἢ μικρὰ του κεφαλή, καὶ μὴ ἐπιτρέπῃς αὐτῷ κατ' οὐδένα λόγον νὰ πράττῃ ὅ,τι τῷ ἀπηγόρευσας. Πρὸ πάντων φυλάχθητι ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποχωρήσῃς εἰς τὰ δάκρυά του, εἰς τὰς φωνὰς του, ἢ, ὅπερ χεῖρον, εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του, εἰς τὸν σκυθρωπασμὸν του. Μὴ ἐπίτρεπε εἰς αὐτὸν τὰ κλαύματα πλὴν τῶν προερχομένων ἐκ νόσου, ἐκ συντυχίας τινός, ἢ ἐξ ἄλλης τινός πραγματικῆς αἰτίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα περιπτώσει σπεύσον νὰ ἀποσμίξῃς τὰ δάκρυά του, νὰ παράσχῃς αὐτῷ ἀνακούφισίν τινα, ἵνα δείξῃς εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ ὁδὸν του εἶναι πραγματικὸν διὰ σὲ ἄλλος.

Μὴ χορῆγῃς ποτὲ εἰς τὸν παῖδα ὅτι ὀνομαστὶ ζητεῖ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον, ἂν διὰ τῶν κλαυμάτων του πειράται νὰ τύχῃ τούτου. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ χορηγῆς τοῦτο εἰς αὐτόν, ἐὰν διὰ τῶν λόγων του δεικνύῃ ζῆλον πρὸς τοῦτο. Καὶ μὲν οἱ παῖδες πρέπει νὰ ᾧσιν ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐκδηλοῦν τὰς χρείαις των πρὸς τοὺς γονεῖς των, καὶ οἱ γονεῖς πρέπει νὰ ἐκπληρῶσι τὰς αἰτήσεις των μετὰ γλυκύτητος καὶ στοργῆς, καὶ νὰ ἐπαρκῶσιν

εἰς τὰς ἀνάγκαις των κατὰ τὸν χρόνον τῆς τρυφερωτέρας αὐτῶν ἡλικίας· ἀλλ' ἄλλο εἶνε τὸ λέγειν *πεινῶ* καὶ ἄλλο τὸ *θέλω πῆτα*.

ΙΑ.) Πρέπει συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸν παῖδα.

Οἱ παῖδες ὁμοιάζουσι πρὸς ὀρολόγια, τὰ ὁποῖα σταματῶσιν, ὅταν λησμονήσῃ τις νὰ τὰ κορδίση. Ἐγκαταλειπόμενοι εἰς ἑαυτοὺς οὐδὲν ποιοῦσι. Ἄν λοιπὸν θέλῃς νὰ καταστήσῃς τὸ τέκνον σου δραστήριον καὶ ἱκανὸν νὰ ἐκπληρῇ τὰ καθήκοντά του, μὴ ἐγκαταλίπῃς αὐτὸ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐμπνεύσεων, ῥοπῶν. Εἶνε τὸν ἔργον νὰ διαθέσῃς αὐτὸ πρεπόντως ἀδιαλείπτως νὰ κάμῃς ἐπ' αὐτοῦ αἰσθητὴν τὴν πρόνοιάν σου, ἥς τὴν βαρύτητα νὰ αἰσθάνηται ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων αὐτοῦ πράξεων· νὰ τὸ ἐξεγείρῃς ὅταν βραδύνη τὴν πορείαν, καὶ νὰ τὸ διακρατῆς εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, ὅταν τείνῃ ἀπὸ ταύτης νὰ ἀποτραπῇ.

«Ἡ ἄμιλλα θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως περιττὴ, ἂν οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο πάντοτε νὰ ἐνεργῶσιν ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῆς καθαρᾶς πρὸς τὸ καθῆκον ἀγάπης. Ἄλλ' εἰ καὶ αὕτη πρέπει νὰ ἦναι τὸ κυριώτατον τῶν πράξεων ἡμῶν ἐλατήριον, ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅμως καὶ τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας· εἰς τὰ κακὰ ἡμῶν πάθη ἄς ἀντιτάσσωμεν πᾶσαν καλὴν καθ' ἑαυτὴν ἀντίστασιν· ἄς ἐρεϊδῶμεθα ἐπὶ παντός δυναμένου νὰ μᾶς ὑπαστηρίξῃ καὶ ὑπερασπίσῃ, τὸ ἐναντίον θὰ ἦτο οἴσις καὶ ἰταμότης. Οὐδεὶς ποτὲ ἠρνήθη τὴν ἐπιρροὴν τοῦ καλοῦ παραδείγματος. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ ἄμιλλα ἢ χορηγοῦσα εἰς αὐτὸ τὴν δραστηκότητα ;

M. ΓΚΙΟΛΜΑΣ.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ.

Ἐνεκεν ἐλλείψεως χώρου δὲν ἠδυνήθημεν διὰ τοῦ προλαβόντος φυλλαδίου, ἵνα ἐπιτελέσωμεν λυπηρὸν, πλὴν ἀπαραίτητον καθῆκον.

Ἐκτελοῦντες ἤδη τοῦτο, ἀγγέλλομεν μετὰ ψυχικοῦ ἄλλοις τοῖς ἀπανταχοῦ ἐταίροις τὸν θάνατον τοῦ ἐπιτίμου μέλους καὶ εὐεργέτου τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ἀειμνήστου Ναυάρχου καὶ Προέδρου τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, Κωνσταντίνου Νικοδήμου.

Ἄν ἡ πατρίς θρηνηῖ, ἀπολέσασα τέκνον ἀγλαόν, πρόμαχον γενναῖον τῆς ἐλευθερίας, ἀόκνως ἐργασθέντα, βαρέως ὅμως τὴν στέρησιν αὐτοῦ φέρει καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Σύλλογος, ἀπορφανισθεὶς πολυτίμου συνεργάτου τῆς καλῶς ἐννοουμένης ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, ἥς μνημόσυνον κατέλιπε τὸ φερόνυμον αὐτοῦ διαγώνισμα, οὐτινος τὴν διεξαγωγὴν πρὸ πολλοῦ ἀνέθηκε τῷ Διδασκαλικῷ Συλλόγῳ.

Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ !

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ὁ Διδασκαλικὸς σύλλογος ἀπώλεσεν ἓνα τῶν καλλίστων αὐτοῦ μελῶν, τὸν καθηγητὴν κ. Γ. Νικοκλήν.

Ὁ κ. Γ. Νικοκλῆς ἐγεννήθη ἐν Κοζάνῃ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος. Ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα, εἶτα δὲ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐπεδόθη περὶ τὴν σπουδὴν τῆς φιλολογίας. Διδάξας δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἐκεῖ νυμφευθεὶς, ὥριμος ἤδη τὴν ἡλικίαν μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐκ Γερμανίας ἐπανακάμψας ἐδέξατο θέσιν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὡς Γυμνασιάρχης καὶ τελευταῖον ὡς καθηγητῆς ἐν Ἀθήναις μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ καρποφόρου διδάξας. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν οἱ Δημοσθενικοὶ λόγοι, οὓς μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας ἐπεξεργάσθη καὶ ἐξέδωκεν. Ὡς διδάσκαλος ὁ Νικοκλῆς εἶχεν οὐ μόνον μόρφωσιν βαθεῖαν, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα δεξιόν, ἐπίχαρι δὲ καὶ γλυκὺ τὸ ἦθος, προσελκύων οὐ μόνον τὸν σεβασμὸν τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην. Τοιοῦτος ἦτο ὁ προσφιλεστὴς τεθνεὺς, οὕτινος ἡ εἰκὼν θὰ ἐπιζῆ πάντοτε ἐν ταῖς καρδίαις τῶν μαθητῶν του, καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τῶν φίλων του. Requiescat in pace!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

AN DIE LEHRER IN DEUTSCHEN SCHULEN

EIN WORT DER BITTE

IN

SACHEN

des Thierschutzes

VON

J. A. GARBS

Τὸ μικρὸν τοῦτο βιβλίον εἶνε ἐπίκλησις πρὸς πάντας τοὺς διδασκάλους ὑπὲρ

τῆς προστασίας τῶν ζώων. Ὁ διδάσκαλος κ. Garbs θερμὸς συνήγορος τῆς ζωῆς τῶν ἀθῶων ζώων, ἰδίᾳ δὲ τῶν πτηνῶν ἐπικαλεῖται τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μέριμναν ἀπάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ διδασκάλων καταδεικνύων τὴν χρησιμότητα καὶ ὠφελείαν, ἣν παρέχουσιν ταῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν πέμπτῃ ἐκδόσει ἀποστέλλει δωρεὰν ὁ συγγραφεὺς εἰς ἅπαντας τοὺς διδασκάλους.

MM FÖRNEGETE TOUS ΦΙΛΟΥΣ ΣΑΣ. Ὑπὸ τοιοῦτον τίτλον ὁ φιλόπονος κ. Κ. Μαρουδῆς ἐκδίδει ὅσον οὕτω βιβλίον πραγματευόμενον περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πτηνῶν θὰ σύγκειται δὲ ἐκ 14 τυπογραφικῶν φύλλων καὶ θὰ περιέχη 100 εἰκονογραφίας.

DIE VERFASSUNG DER HÖHEREN SCHULEN

PÄDAGOGISCHE BEDENKEN

VON

DR. WILHELM SCHRADER

Geh. Regierungs- und provincialschulrath.

1879.

Σπουδαία παιδαγωγικὴ μελέτη, ἐν ἣ πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς διάφορα ζητήματα ἀφορῶντὰ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολείων, εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων κλπ.

ΛΕΞΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

ΤΟΥ

ΓΟΥΔΙΕΛΜΟΥ ΠΑΠΕ

Ἐπὶ συμπράξει πολλῶν λογίων συνταχθὲν καὶ συμπληρωθὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λεξικῶν

ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΑΙ ΦΡΑΓ. ΠΑΣΣΟΒ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ:

ΔΟ. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ὁ φιλόπonos κ. Ἰ. Α. Σακελλάριος μετὰ πολλῶν ἐτῶν ἐργασίαν καὶ μετὰ ὑπερόγκους δαπάνας προήγαγε τέλος εἰς φῶς τὸ ὑπ' αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ ἀγγελθὲν λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀρίστων γερμανικῶν λεξικῶν συνταχθὲν τὸ λεξικὸν τοῦτο τοῦ κ. Σακελλάριου εἶνε τὸ κάλλιστον τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι ἐκδομένων· διότι καὶ κατὰ τὰς λέξεις εἶνε πλουσιώτατον, καὶ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων εἶνε ἐντελέστερον, καὶ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ἀκριβέστερον. Οὐ μόνον δὲ πλείστας λέξεις ἐκ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἠρανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν γλωσσαρίων τὰς λέξεις καὶ αὐτῶν τῶν μεταγενεστέρων προσέθηκεν ὁ ἐκδότης, νομίζων, καὶ δικαίως, ὅτι λεξικὸν δι' Ἑλληνας πρέπει νὰ περιέχη ἅπαντα τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον, ὃν ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια ἐδημιούργησεν.

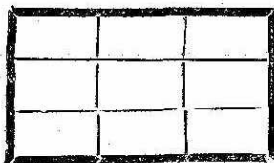
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

3.

Βασιλεὺς δὲν εἶμαι, πλὴν μάθε, ὅτι στέμμα φορῶ,
ὠρολόγιον δὲν ἔχω, ἀλλὰ τὰς ὥρας μετρῶ.

4.

Ἐντὸς τῶν ἐπομένων 9 τετραγώνων θέσον τοὺς ἀριθμοὺς 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 καὶ 16, ὥστε προσθέτων τις αὐτοὺς καθέτως, ὀριζοντίως καὶ διαγωνίως, νὰ εὐρίσκη τὸ αὐτὸ κεφάλαιον, ἧτοι 36.

5.

Τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ διανείρωμεν εἰς δύο ἴσα μέρη τὸ ἐκ 5 ὀκάδων, ἐν τινι ἄσκη εὐρισκόμενον γλεῦκος (μοῦστον), τῇ βοήθειᾳ δύο ἐτέρων δοχείων, ἐξ ὧν τὸ μὲν νὰ χωρηῖ 3 1/2 ὀκάδας, τὸ δὲ 1 καὶ 1/2;

N. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.